

Podrobný seznam map, plánů a vyobrazení svazku č. 36 – Františkovy Lázně

Sestavili Petr Bártík, Tomáš Burda, Kateřina Čecháková, Dana Fialová, Günter Fiedler, Karel Kuča, Eva Semotánová, Robert Šimůnek, Ladislav Taušner

Obr. č. 1: Znak města Františkovy Lázně k roku 2025. Grafické zpracování Petr Tomas.

Obr. č. 2: Veduta Františkových Lázní od jihu přes Slatinu, cca 1840. *Franzensbad von der Egerstrasse*. Anonym. Litografie, výška 105 mm, šířka 165 mm, výřez. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 85. Sken Ladislav Taušner.

Textové listy

Obr. č. 3: Obecní (později městský) znak v pamětní knize, cca 1864. *Wappen von Franzensbad*. Pamětní kniha *Chronik von Franzensbad. Nach Urkunden bearbeitet von Vinzenz Prökl*, 1864, výška listu 510 mm, šířka listu 310 mm, výřez; datace zakresleného znaku se odvíjí od data založení pamětní knihy. Městské muzeum Františkovy Lázně, K 1. Sken Ladislav Taušner. – Součástí textu v popisu městského znaku je datum 18. leden 1852, logicky považované za den udělení znaku; znakové privilegium ovšem není dochováno (v městské knize je pouze vyobrazení znaku a pod ním jeho popis, včetně textu popisu) a určité interpretací nejjasnosti vyplývají ze skutečnosti, že Františkovy Lázně byly na město povýšeny až o řadu let později (23. července 1865), zatímco roku 1852 se staly pouze samostatnou obcí („selbständige Ortsgemeinde“), nikoli městečkem.

Obr. č. 4: Městský znak nad vstupním portálem kolonády Lučního a Solného pramene (1904), 2024. Robert Šimůnek. Digitální fotografie. Archiv autora.

Obr. č. 5: První budovy u Chebské kyselky údajně v roce 1661 (cca 1860). *Prospect von der ersten Ansiedlung bei dem Schladasaeuerling im Jahr 1661. Copirt von Müllers Karte vom Egerlande*. Vinzenz Prökl, Perokresba, výška 205 mm, šířka 230 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 282. Sken Ladislav Taušner. – Vyobrazení prvních budov u Chebské kyselky (Františkův pramen) vychází z motivu na Müllerově mapě Chebska z roku 1719 (srov. mapa č. 1). Pravděpodobně bylo vytvořeno ad hoc pro kroniku města Františkovy Lázně. Jednotlivé budovy jsou označeny písmeny a, b, c (hostinec, stáčírna, kostel v Horních Lomanech).

Mapa č. 1: Františkovy Lázně (jako *Schlatta a Sauerbrun*) a okolí na mapě Chebska, 1719. Jan Kryštof Müller. *Mappa chorographica districtus Egrani*, Nürnberg [1719], výška listu 500 mm, šířka listu 425 mm, měřítko cca 1 : 70 600, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR, v. v. i., sign. MSU-MAP-A-47. Sken Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdíby. – V dolní části listu pohled na Cheb od severovýchodu s očíslovaným seznamem významných budov: *Prospectus Civitatis Egrae ex plaga Septentrion – Orientali. Authore Nicolao Haberstumpp Egrensi Norico*. Nad ním parergon s vyobrazením lázeňských budov a pramene ve Slatině (Schlatta, dnes součást Františkových Lázní), vybrané prvky jsou označeny písmeny a popsány v seznamu pod vedutou.

Obr. č. 6: Pavilon Františkova pramene, 1794. *Brunnenhaus. Jac. Zorba* sc. Rytina, výška 60 mm, šířka 65 mm. In: REUS, Franz Ambros: *Anleitung zum Gebrauch des Egerbrunnens, oder Franzensbades*. Prag – Leipzig 1794, titulní list. Městské muzeum Františkovy Lázně, RL 1872. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 7: Veduta Františkových Lázní od jihozápadu, 1798. *Prospect des Kaiser Franzbrunnns. 1798. Nach der Natur gezeichnet von J. Niemecek* 1798. Lavírovaná perokresba, výška 380 mm, šířka 465 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, K 1. Sken Ladislav Taušner. – Jedná se o reprodukci druhého nejstaršího pohledu na Františkovy Lázně z doby kolem roku 1860, v popředí na pravé straně je vidět nově vybudovaná kolonáda Františkova pramene. Reprodukce je zahrnuta v kronice Františkových Lázní od Vinzenze Prökla.

Obr. č. 8: Pavilon Františkova pramene, cca 1800. Anonym. Litografie, výška 220 mm, šířka 260 mm. Titulní list publikace *Kayser Franzens=Brunn mit seinen Umgebungen. Erster Heft zu finden bei Joh. Grünbaum in Franzenbrunn*. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 298. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 9: Nedokončená veduta Františkových Lázní, 1806. *Franzensbrunn*. Jan Venuto, Perokresba, výška 205 mm, šířka 275 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 1010-2 (fotokopie). Sken Ladislav Taušner. – Františkovy Lázně disponují pozoruhodným souborem čtyř Venutových prospektů města, pořízených při jeho zdejším pobytu v létě roku 1806; „oficiální“ podobu dostal pohled od jihovýchodu přes Slatinu, taktéž pořízený roku 1806, až roku 1813 (srov. mapový list č. 32, obr. č. 99).

Obr. č. 10: Veduta Františkových Lázní od jihu, 1806. Bez názvu. Jan Venuto. Perokresba, výška 205 mm, šířka 280 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 1010-5 (fotokopie). Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 11: Veduta Františkových Lázní od východu, 1806. *Ansicht der Franzensbrunner Gegend gegen Westen, aufgenommen aus dem Osmünzischen Hause den 27 July 1806 von J. V. Jan Venuto*. Perokresba, výška 205 mm, šířka 280 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 1010-4 (fotokopie). Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 12: Pohled na Františkovy Lázně od jihu přes Slatinu, cca 1820. *Franzensbad von der Mittag Seite. Knieschek del. G. Döbler* sc. Rytina, výška 125 mm, šířka 185 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 62. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 13: Veduta Františkových Lázní od jihu přes Slatinu, cca 1820. *Franzensbrunn, im Elbogner Kreis. / Frantjškowj lázně, w Loketském kragi*. Anonym. Litografie, výška 170 mm, šířka 210 mm; jde o ilustraci z časopisu *Hyllos*. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 81. Sken Ladislav Taušner. – V popředí obec Slatina s projížděcí ekvipáží. Na návrší na levé straně prospektu jsou zachyceny Horní Lomany s dominantním kostelem sv. Jakuba Většího.

Obr. č. 14: Pohled od severu do ulice Národní (Kaiserstraße), cca 1820. *Franzensbad von der Gartenseite. Knieschek del. G. Döbler* sc. Rytina, výška 125 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 60. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 15: Kolonáda Františkova pramene od severovýchodu, cca 1820. *Ansicht der Colonade in Franzensbaad. Knieschek del. G. Döbler* sc. Rytina, výška 125 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 125. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 16: Pavilon Solného pramene, cca 1820. *Franzensbrunn. Die Salz Quelle. Kunike del. Auf Stein* gez. v. F. Wolf. Litografie, výška 285 mm, šířka 420 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 306. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 17: Veduta Františkových Lázní od jihu, po 1832. *Franzensbad. V. Morstadt* gez. *Rybicka* gest. in Prag. Rytina, výška 260 mm, šířka 330 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 113. Sken Ladislav Taušner. – V popředí je zachycen most přes Slatinný potok a venkovský výjev – postavy lidí připravujících palivové dříví, husopaska a ženy nabírající vodu z potoka.

Obr. č. 18: Císařská ulice, cca 1832. *Die Kaiserstrasse in Franzensbad*. Anonym. Litografie, výška 105 mm, šířka 170 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 120. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 19: Císařská ulice, 1835. *Kaiserstrasse in Franzensbad 1835* (dopsáno tužkou). Anonym. Rytina, výška 140 mm, šířka 215 mm; jde o vystiženou knižní ilustraci, nalepenou na papírovém podkladu. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 59. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 20: Veduta Františkových Lázní od jihu přes Slatinu, cca 1840. *Franzensbad von der Egerstrasse*. Anonym. Litografie, výška 105 mm, šířka 165 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 85. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 21: Františkův pramen od jihozápadu, cca 1840. *Die Franzensquelle in Kaiser-Franzensbad. Nach d. Nat. gez. v. V. Pröckl. Gedr. bei Gebr. Franieck in Elbogen*. Lith. v. A. Hahn. Litografie, výška 190 mm, šířka 270 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 58. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 22: Pohled od východu na kolonádu mezi Františkovým pramenem a Společenským domem, cca 1840. *Die Colonade an der Franzensquelle*. Anonym. Litografie, výška 105 mm, šířka 170 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 80. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 23: Veduta pavilonu a kolonády Františkova pramene, cca 1840. *Franzensbrunn. Nach der Natur gezeichnet von J. Poppel. Gestochen bey J. Poppel*. Nbg. Johann Poppel. Rytina, výška 160 mm, šířka 255 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 57. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 24a–b: Pohledy na Císařskou ulici a Luisin pramen, cca 1840. *Die Kaiserstrasse in Elbogen*. Anonym. Litografie, výška 190 mm, šířka 130 mm; jde pravděpodobně o list z nedochované knihy, která obsahovala soubor vedut. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 118. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 25: Luisin pramen, cca 1840. *Franzensbrunn. Louisenquell*. Lith. v. H. Williard. Druck. v. J. Braunsdorf, Dresden. *Naturzeichnung u. Verlag v. E. Müller in Dresden*. Kolorovaný tisk, výška 205 mm, šířka 285 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 509. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 26: Pohled na západní průčelí domu Tři Ilie, původně Loimannovy lázně, cca 1840. *Loimann's Badehaus*. Anonym. Litografie, výška 125 mm, šířka 195 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 64. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 27: Kolonáda Solného a Lučního pramene (Nová kolonáda), cca 1845. *Franzensbrunn. Die neue Colonnade*. Lith. v. Kunath. Druck v. J. Braunsdorf, Dresden. *Naturzeichnung u. Verlag v. E. Müller in Dresden*. Anonym. Barevná litografie, výška 205 mm, šířka 290 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 76. Sken Ladislav Taušner. – Kolonády jsou vyobrazeny nedlouho po svém dokončení.

Obr. č. 28: Kolonáda Solného a Lučního pramene od východu, cca 1850. Bez názvu. Anonym. Litografie, výška 75 (85) mm, šířka 135 (175) mm; drobná grafika přilepená na pa-

pirové podložce. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 78. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 29: Veduta Františkových Lázní od jihu, cca 1850. *Franzensbrunn. Lith. v. H. Willard. Druck v. J. Braunsdorf, Dresden. Naturzeichnung u. Verlag v. E. Müller in Dresden*. Litografie, výška 200 mm, šířka 295 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 84. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 30: Pavilon Františkova pramene a Císařská ulice, cca 1850. *Franzensquelle und Kaiserstrasse*. Anonym. Litografie, výška 100 mm, šířka 145 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 117. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 31: Grafický list s vedutou a motivy z Františkových Lázní, cca 1850. *Franzensbad. Eigenthum und Verlag der Gebr. Franieck in Carlsbad*. Anonym. Litografie, výška 380 mm, šířka 490 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 151. Sken Ladislav Taušner. – Veduta Františkových Lázní od jihu je lemována motivy z Františkových Lázní a okolí: Františkův pramen, Luisin pramen, kolonáda Solného a Lučního pramene, Císařská ulice, Cheb, Seeberg (Ostroh), kostel Povýšení sv. Kříže, selské kroje, měšťanský ženský kroj.

Obr. č. 32: Grafický list s vedutou a motivy z Františkových Lázní, cca 50. léta 19. století. *Franzensbad und seine Umgebungen. Lith. v. Joh. Stark. Zu haben bei Anton Stark in Marienbad. Gedr. b. J. Höfelich in Wien*. Litografie, výška 435 mm, šířka 575 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 317. Sken Ladislav Taušner. – Součástí listu jsou i vyobrazení potenciálních výletních cílů v okolí lázní (např. Cheb, Chlum sv. Maří, Liebenstein/Libá, Seeberg/Ostroh, Hohenberg, Waldsassen).

Obr. č. 33: Návrh pavilonu Železnatého pramene, cca 1860. *Plan zur Herstellung eines Quellenüberbaues auf dem Besitze des Herrn Med. Dr. Cartellieri in Franzensbad*. C. Wiedermann. Kolorovaná perokresba, výška 325 mm, šířka 495 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 270. Sken Ladislav Taušner. – Součástí plánu jsou i bokorysy a půdorysy.

Mapa č. 2: Plán Františkových Lázní, [1874]. *Plan von Franzensbad*. Litografie (Lith. v. Kobrtisch u. Gschihay in Eger), výška 295 mm, šířka 460 mm, měřítko 1 : 10 000; plán je součástí průvodce ANONYM: *Cur- & Badeort Franzensbad*. Eger s. d. Městské muzeum Františkovy Lázně, RL 2649. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 34: Ideální pohled na Františkovy Lázně, cca 1870. Bez názvu. Perokresba, výška 205 mm, šířka 255 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 395. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 35: Společenský dům, cca 1880. *Cursaal*. Fotografie nalepená na papírový podklad, výška 240 mm, šířka 340 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 174. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 36: Karlova ulice, cca 1880. *Carlstrasse*. Fotografie nalepená na papírový podklad, výška 230 mm, šířka 360 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 173. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 37: Comptoir (stáčírna), cca 1880. Bez názvu. Fotografie nalepená na papírový podklad, výška 280 mm, šířka 370 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 417. Sken Ladislav Taušner. – Fotografie zachycuje druhou františkolázeňskou stáčírnou (1814–1892); stála přibližně v místech té dnešní.

Obr. č. 38: Pomník J. W. Goetheho na Komorní hůrce, cca 1880. *Kammerbühl. Goethe Denkmal. 1808. 1811. 1812. Friedr. Haller & Söhne. Franzensbad*. Anonym. Litografie, výška 140 mm, šířka 90 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 961-7. Sken Ladislav Taušner. – Komorní hůrka byla oblíbeným výletním cílem lázeňských hostů; s jejími opakování návštěvami i průzkumem je spjato jméno J. W. Goetheho. Na pohledu je vyobrazen smyšlený hrad jako Goethův memoríál. Stavba je postavena v novorománském slohu. Dole pod povrchem jsou vyobrazeni traspláci, jak těží minerály. Proto se nejpravděpodobněji jedná o umělecké vyobrazení traspláčního hradu, který v těchto místech dle pověsti měl stát. Uprostřed věže je deska s nápisem *Wolfgang Goethe*. Na pravé straně jsou roky, kdy Goethe navštívil Komorní hůrku. Na levé pak znak nejprve Františkových Lázní a poté Chebu.

Mapa č. 3: Plán Františkových Lázní, 1884. *Plan von Franzensbad*. Verlag von E. A. Götz. *Franzensbad & Eger*. Litografie (Lith. Anstalt v. J. G. Bach, Leipzig), výška 230 mm, šířka 320 mm, měřítko 1 : 10 000; plán je součástí průvodce BUBERL, A.: *Führer für Curgäste und Besucher von Franzensbad*. Eger 1884. Městské muzeum Františkovy Lázně, RL 1971. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 39: Grafický list s významnými místy ve Františkových Lázních, cca 1890. *Franzensbad. Ferd. Photographisches Atelier L. Grillich Franzensbad Sternfeld's Nachfolger Wien Währing, Hauptstrasse 17, Die Platte bleibt für Nachbestellungen aufbewahrt, Bernard Wachtl Wien*. Perokresba, výška 205 mm, šířka 275 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 116. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 40: Plynové lázně, cca 1890. *Gasbad*. Fotografie nalepená na papírový podklad, výška 325 mm, šířka 380 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 372. Sken Ladislav Taušner. – Na fotografii je zachycena původní budova Plynových lázní. Ta byla stržena v roce 1912 a nahrazena budovou

dnešních Plynových lázní. Lze si všimnout Meteorologického sloupu, který zde původně stál (přesunut při stavbě nové kolonády v roce 1912).

Obr. č. 41: Luisiny lázně, cca 1890. Bez názvu. Fotografie nalepená na papírový podklad, výška 275 mm, šířka 340 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 102. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 42: Solný pramen, cca 1890. *Franzensbad. 7. Salzquelle*. Pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 962-28. Sken Ladislav Taušner. – Na pohlednici je zachycen interier Nové kolonády (dnešní Kolonáda Solného a Lučního pramene).

Obr. č. 43: Kostelní ulice, cca 1890. *Kirchengasse*. Fotografie nalepená na papírový podklad, výška 245 mm, šířka 380 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 239-13. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 44: Pohled na Ruskou ulici, cca 1890. Bez názvu; pastelkou dopsaná *Kulmerstrasse*. Fotografie nalepená na papírový podklad, výška 100 mm, šířka 135 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 91. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 45: Pohled na ulici Dr. Pohoreckého, cca 1890. Bez názvu; pastelkou dopsaná *Morgenzelle*. Fotografie nalepená na papírový podklad, výška 140 mm, šířka 90 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 87. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 46: Městské lázně a stáčírna, po 1892. Bez názvu. Fotografie nalepená na papírový podklad, výška 270 mm, šířka 340 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 270. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 47: Lesní kaple v Loimannově parku, cca 1890. Bez názvu. Fotografie nalepená na papírový podklad, výška 400 mm, šířka 330 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 110-4. Sken Ladislav Taušner. – Lesní kaple věnovaná paní radní Therese Fleischer ze Zwickau, a to jako poděkování za peněžitý dar františkolázeňskému okrašlovacímu spolku. Byla vysvěcena v roce 1885 a stála při cestě na lesopark Amerika.

Obr. č. 48: Kostel Povýšení sv. Kříže s farou, cca 1900. *Franzensbad. Kathol. Kirche mit Pfarrhaus*. Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 995. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 49: Nádraží, cca 1900. *Franzensbad. 26. Bahnhof*. Pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 962-24. Sken Ladislav Taušner. – Pohlednice zachycuje budovu nádraží po instalaci plynových lámp (1898), které jsou vidět na obou koncích vstupního podlaží.

Obr. č. 50: Expozice Františkových Lázní na výstavišti v Chebu, cca 1900. Bez názvu. Fotografie, výška 115 mm, šířka 175 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 29-7. Sken Ladislav Taušner. – Záběr z chebského výstaviště, kde byly představovány vzory františkolázeňských zahrad.

Obr. č. 51: Transport slatiny po úzkokolejce, cca 1900. *Transport der Moorbadewannen. Grösse 120/70 mm* (dopsáno dodatečně); *zu Abfuhr des Moores in das Badhaus* (dopsáno dodatečně jinou rukou). Fritz Pontini. Kresba tužkou, výška 245 mm, šířka 375 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 283. Sken Ladislav Taušner.

Mapa č. 4: Plán Františkových Lázní, 1901. *The plan of Franzensbad*. Barevný tisk, výška 285 mm, šířka 205 mm, měřítko 1 : 10 000; plán je součástí průvodce ANONYM: *Franzensbad. An Austrian health Resort. Its Baths and Springs*. Praha 1901. Městské muzeum Františkovy Lázně, RL 361. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 52: Pohled na Františkovy Lázně od jihu, cca 1905. *Franzensbad*. Pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 925. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 53: Pomník J. W. Goetheho, 1906. *Atelier F. X. Müller Franzensbad. 1906*. Fotografie nalepená na papírový podklad, výška 255 mm, šířka 340 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 165. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 54: Pravoslavná cerkev sv. Olgy, 1907. *Franzensbad. Russische Kirche und Stefanstrasse. Nr. 3708. Kunstanstalt Löffler & Co., Greiz. Geschmacksmusterschutz*. 1907. Fotografie, výška 90 mm, šířka 140 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 963-39. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 55: Městská elektrárna (vnitřek strojovny) v Dolních Lomanech, 1907. *Oesterreichische Siemens-Schuckert-Werke Wien. Zentrale Franzensbad*. 1907. Fotografie nalepená na papírový podklad, výška 280 mm, šířka 360 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 341. Sken Ladislav Taušner. – Elektrárna byla slavnostně uvedena do provozu 29. dubna 1906. Do roku 1911 dodávala elektřinu i Horním Lomanům, Krapicím a Statině. Stála přibližně v místě, kde se kříží silnice III/21323 s ulicí Anglickou, směrem na Ostroh. Zanikla po 2. světové válce.

Obr. č. 56: Svěcení Hasičského domu, 28. 6. 1908. *Einweihung des Feuerwehrkurhauses am 28. Juni 1908*. Fotografie nalepená na papírový podklad, výška 295 mm, šířka 360 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 93-1. Sken Ladislav Taušner. – Budova je dnes sídlem Městského muzea.

Obr. č. 57: Pohled na Františkovy Lázně od jihu, cca 1910. *Franzensbad. Gesamtansicht*. Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 876. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 58: Pohled na Františkovy Lázně od jihu, cca 1910. *Františkovy Lázně. Celkový pohled. Franzensbad. Totalansicht*. Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 882. Sken Ladislav Taušner. – Pohlednice zhruba z roku 1920 reprodukuje starší vyobrazení z doby kolem roku 1910. Na levé straně ještě stojí dřevěná kolonáda a na pravé je zase původní budova Plynových lázní ze začátku 19. století.

Obr. č. 59: Kolonáda u Františkova pramene, 1910. *Franzensbad Kolonnade bei der Franzensquelle*. Pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 660. Sken Ladislav Taušner. – Na pohlednici je zachycena dřevěná kolonáda u Františkova pramene. Za povšimnutí stojí ruch okolo kolonády; přímo uvnitř kolonády bylo umístěno tržiště. Dřevěná kolonáda vyhořela během velkého požáru roku 1914 a již nikdy nebyla obnovena.

Obr. č. 60: Lázeňský dům U Bílého kříže (dnešní Městský úřad), cca 1910. *Offiziers-Kurhaus v. weiß. Kreuz, Franzensbad*. Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 912. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 61: Protestantský kostel sv. Petra a Pavla, cca 1910. *Protestantische Kirche. Franzensbad*. Pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 830. Sken Ladislav Taušner. – Pohlednice zachycuje kostel před přestavbou, která proběhla v roce 1917. Při přestavbě byla nahrazena původní zvonce kostelní věží.

Obr. č. 62: Synagoga, kolem 1910. Bez názvu. Fotografie, výška 155 mm, šířka 130 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 48. Sken Ladislav Taušner. – Fotografie zachycuje zániklou synagogu, která stála na rohu Francouzské ulice směrem na Americkou. Synagoga byla vypálena během Křišťálové noci.

Obr. č. 63: Stavba Plynových lázní, 1912. *Atelier Zuber Franzensbad Städt. Cafégarten*. Fotografie nalepená na papírový podklad, výška 260 mm, šířka 360 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 192-2. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 64: Zahrady před Františkovým pramenem, 1916. Bez názvu. Fotografie, výška 180 mm, šířka 240 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 141. Sken Ladislav Taušner. – Fotografie zachycuje úpravu zahrad před kolonádou Františkova pramene. Na kopuli Františkovy kolonády je viditelný nápis *Zum Wohle der Menschheit unter Kaiser* (plně znění bývalo: *Zum Wohle der Menschheit unter Kaiser Franz II. im Jahre 1793*). V pozadí stojí Egerer Badehaus, který byl stržen v roce 1945.

Obr. č. 65: Projekt františkolázeňské kolonády (pohled na severní stranu), po 1914. *Franzensbader Kolonaden-Projekt. Heimatkunst*. Anonym. Perokresba, výška 340 mm, šířka 660 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, sine 18. Sken Ladislav Taušner. – První varianta návrhu nové kolonády za starou dřevěnou, která vyhořela při požáru v říjnu 1914. V centrální stavbě mělo být umístěno tržiště. Z důvodu finanční náročnosti ovšem projekt nebyl přijat.

Obr. č. 66: Projekt františkolázeňské kolonády (pohled na jižní stranu), po 1914. *Franzensbader Kolonaden-Projekt. Heimatkunst*. Anonym. Perokresba, výška 340 mm, šířka 660 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, sine 19. Sken Ladislav Taušner. – První varianta návrhu nové kolonády náhradou za starou dřevěnou, která vyhořela při požáru v říjnu 1914. Za povšimnutí stojí nový návrh hudebního pavilonu před centrální stavbou nové kolonády.

Obr. č. 67: Jungbrunnen, po 1916. *Jungbrunnen. Schaubild von S. Blatt 7*. Perokresba, výška 320 mm, šířka 660 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, sine 23. Sken Ladislav Taušner. – Druhá varianta návrhu nové kolonády náhradou za shofelou. Návrh měl jinak řešenou centrální stavbu, a také úpravu prostranství před kolonádou. Ani tento návrh nebyl přijat, z důvodu finanční nákladnosti.

Obr. č. 68: Letecký pohled na Františkovy Lázně od východu, cca 1920. Bez názvu. Pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 1012-64. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 69: Letecký pohled na Františkovy Lázně od jihozápadu, cca 1920. Bez názvu. Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 487b. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 70: Nový pramen, cca 1920. *Františkovy Lázně. Nové vířilo*. Pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 965-18. Sken Ladislav Taušner. – Pohlednice Nového pramene před stavbou Glauberovy dvorany (1930), vzadu dřevěný altánek ve švýcarském stylu.

Obr. č. 71: Cartellieriho lázně, cca 1920. *Dr. Cartellieri's Badehaus*. Pastelkou dopsaná a následně škrtnuto *Cartellieri's Badehaus. Größe 25/17*; dole dopsáno *Franz Josefs Bad*. Fotografie nalepená na papírový podklad, výška 295 mm, šířka 395 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 103. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 72: Hotel Imperial, cca 1920. *Hotel Imperial (!). Františkovy Lázně*. Pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 662. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 73: Hotel Königsvilla (Pawlik), cca 1920. Bez názvu. Fotografie, výška 180 mm, šířka 240 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 237. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 74: Pomník císaře Františka I. v Městských sadech, cca 1920. *Kaisermonument*; tužkou přeškrtnuto a připsáno:

Monument Kaiser Franz I. der Begründer Franzensbads. Fotografie nalepená na papírový podklad, výška 350 mm, šířka 230 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 239-7a. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 75: Nerealizovaný návrh Sadové kavárny v Městských sadech, cca 1920. Bez názvu. Anonym. Kolorovaná kresba tužkou, nalepená na papírové podložce, výška 385 mm, šířka 500 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 277. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 76: Pomník padlým v 1. světové válce, cca 1927. Bez názvu. Fotografie, výška 285 mm, šířka 200 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 157-1. Sken Ladislav Taušner. – Pomník padlým ve Velké válce, dílo sochaře Adolfa Mayerla, stál v dnešních Městských sadech v místě památníku obětem 2. světové války. Památník zde setrval patrně do roku 1940, kdy byla bronzová socha vojína odstraněna a zbyl pouze mramorový sokl, na který byl v roce 1953 umístěn současný památník. Na pomníku je viditelný nápis *Ihren Helden 1914–1918. Die Heimat im Juli 1927*.

Obr. č. 77: Staré městské divadlo, cca 1927. *Altes Stadttheater 1868–1927*. Fotografie nalepená na papírový podklad, výška 265 mm, šířka 325 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 225. Sken Ladislav Taušner. – Radikální rekonstrukce divadla probíhala od 14. listopadu 1927 do 16. června 1928. Parcela zůstala zachována, architekt Artur Payr navrhl novostavbu tak, že do sebe stávající starší objekt pojala, z důvodů úspor finančních i časových. Zdi staré budovy vymezily prostor jeviště.

Obr. č. 78: Divadlo Boženy Němcové, cca 1930. *Franzensbad, Neues Stadttheater*. Pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 1011. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 79: Stavba Glauberovy dvorany, 18. 8. 1930. Bez názvu. Fotografie nalepená na papírové podložce, výška 180 mm, šířka 235 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 33-14. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 80: Rekreační zařízení říšského poštovního ministerstva, cca 1940. *Franzensbad. Reichspostministerium-Erholungsheim. Sudetengau*. Pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 966-9. Sken Ladislav Taušner. – Rekreační zařízení se nacházelo za Císařskými lázněmi v ulici Pod Lipami, dům č. p. 275/9 (Hostel Františkovy Lázně). Po válce zde bylo americké velitelství, od roku 1967 do roku 2007 pak objekt sloužil jako dětská léčebna, nejdříve pro děti s kardiovaskulárními poruchami, od roku 1975 pak výhradně pro léčbu gynekologických problémů.

Obr. č. 81: Benzinová stanice u úzkokolejky na dopravu rašeliny, cca 1940. *Künftiger Durchbruch – Westmoor*. Fotografie nalepená na papírový podklad, výška 220 mm, šířka 155 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 176-5. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 82: Sadová kavárna u kašny, cca 1940. *Am oberen Kurpark*. Fotografie nalepená na papírový podklad, výška 220 mm, šířka 155 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 176-15. Sken Ladislav Taušner. – Na fotografii je zachycena původní kašna, která byla do dnešního stavu zásadně změněna v roce 1962.

Obr. č. 83: Koupaliště, cca 1945. *Františkovy Lázně. Koupaliště*. Pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 965-45. Sken František Taušner. – Zachyceno je koupaliště Jadran u Ameriky; provoz koupaliště, tehdy nazývaného *Strandbad*, byl zahájen 10. července 1928. V roce 1948 došlo k přejmenování na Jadran.

Obr. č. 84: Socha Františka, 1964. Bez názvu. Fotografie, výška 140 mm, šířka 90 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 965-19. Sken Ladislav Taušner. – Fotografie původního Františka na improvizovaném podstavci.

Obr. č. 85: Pavilon Natálieho pramene, cca 1980. Bez názvu. Barevná fotografie, výška 180 mm, šířka 235 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 2007. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 86: Letecký pohled na čtvrt' kolem Americké a Anglické ulice od severozápadu, 2005. Karel Kuča. Digitální fotografie. Archiv autora. – Čtvrt' se nachází na severozápad od historického centra; v pozadí je zachyceno lázeňské centrum města.

Obr. č. 87: Letecký pohled na lázeňské centrum města od západu, 2005. Karel Kuča. Digitální fotografie. Archiv autora. – Vlevo je římskokatolický kostel Povýšení sv. Kříže, vpravo Společenský dům a kolonáda.

Obr. č. 88: Letecký pohled na lázeňské centrum města od jihovýchodu, 2005. Karel Kuča. Digitální fotografie. Archiv autora. – V horní části záběru je římskokatolický kostel Povýšení sv. Kříže.

Obr. č. 89: Letecký pohled na náměstí Míru a okolí od severoseverovýchodu, 2005. Karel Kuča. Digitální fotografie. Archiv autora. – Zachyceny jsou Plynové lázně, kolonáda a pavilon Františkova pramene, vlevo vzadu dvorana Glauberových pramenů.

Obr. č. 90: Letecký pohled na čtvrt' s pravoslavnou církví sv. Olgy od jihovýchodu, 2005. Karel Kuča. Digitální fotografie. Archiv autora. – Čtvrt' se nachází na severovýchod od historického centra; v popředí jsou lázeňské domy v Ruské ulici.

Obr. č. 91: Letecký pohled na město od jihovýchodu, 2024. Zdeněk Rerych. Digitální fotografie. Archiv autora.

Obr. č. 92: Letecký pohled na město od jihu, 2024. Zdeněk Rerych. Digitální fotografie. Archiv autora.

Obr. č. 93: Centrum města v okolí Plynových lázní, 2024. Zdeněk Rerych. Digitální fotografie. Archiv autora.

Obr. č. 94: Luisin pramen, 2024. Zdeněk Rerych. Digitální fotografie. Archiv autora.

Obr. č. 95: Kolonáda Solného a Lučního pramene, 2024. Zdeněk Rerych. Digitální fotografie. Archiv autora.

Obr. č. 96: Kolonáda Natálie pramene, 2024. Zdeněk Rerych. Digitální fotografie. Archiv autora.

Mapový list č. 1

Mapa č. 5: Františkovy Lázně (jako *Schlatta a Sauerbrunn*) a okolí na Müllerově mapě Čech z roku 1720. *Mappa geographica regni Bohemiae in duodecim circulos divisae cum comitatu Glacensi et districtu Egerano adjunctis ... à Joh: Christoph: Müller ... A.C:M.DCCC.XX. Michael Kaufer sculpsit Augusta Vind.* Mědiřytina, grafické měřítko [1 : 132 000], sekce VI, XI, výška 465 mm, šířka 540 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR, v. v. i., sign. MSHU-MAP-A-11. Sken Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdíby.

Mapa č. 6: Františkovy Lázně (jako *Kai: Franzensbad*) a okolí na mapě Loketského kraje s Chebskem a Ábskem Františka Jakuba Jindřicha Kreybicha z roku 1828. *Charte vom Elbogner Kreise mit dem Egerischen Bezirk und dem Kronlehn Gut Asch nach zuverlässigen geographischen Hilfsmitteln bearbeitet von Fr. Jac. Heinr. Kreybich. 1828. Prag bei C. W. Enders.* Mědiřyt, grafické měřítko [1 : 245 000], výška 380 mm, šířka 450 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR, v. v. i., sign. MSHU-MAP-A-236. Sken Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdíby.

Mapa č. 7: Františkovy Lázně (jako *Franzensbad*) a okolí na speciální mapě III. vojenského mapování z roku 1924 a 1928, částečně opraveno 1917. List AŠ, 3948, *Cheb, 3949*, tisk, 1 : 75 000, výška 390 mm, šířka 480 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR, v. v. i., sign. MSHU-MAP-C-1206, MSHU-MAP-C-1207. Sken Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdíby.

Mapový list č. 2

Mapa č. 8: Františkovy Lázně (jako *Schlatta a Sauerbrunn*, pravděpodobně po roce 1793 připsán název *Franzenn Brunn*) a okolí na mapě I. vojenského mapování Čech z let 1780–1783. Rukopisná kolorovaná mapa, grafické měřítko [1 : 28 800], sekce č. 82 a 99, výška listu 410 mm, šířka 620 mm, výřez. Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv Wien. Reprodukce Laborator geoinformatiky UJEP Ústí nad Labem.

Mapový list č. 3

Mapa č. 9: Plán Františkových Lázní, 1795/1797 (?). *Situationsplan von der Anlage des Kaiserfranzensbades.* Anonym (vespod později perem doplněno: *Im verjüngten Masstabe nach dem Original des Cameral Baudirector Gruber 1795*). Rytina (*Io. Berka sc.*), výška 335 mm, šířka 560 mm, měřítko 1 : 10 000. Městské muzeum Františkovy Lázně, Cheb 1797, G 115. Sken Ladislav Taušner.

Mapový list č. 4

Mapa č. 10: Plán Františkových Lázní, 1808. Bez názvu. Kolorovaná perokresba, výška 495 mm, šířka 585 mm, bez měřítka. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 312. Sken Ladislav Taušner. – Na plánu je (ve srovnání s předcházejícím) patrná likvidace výletního rondelu (napravo od dnešních Městských sadů), kde místo něj vznikla jízdná dráha.

Mapový list č. 5

Mapa č. 11: Plán Františkových Lázní, 1817. *Plan des Kayser Franzensbads A. 1817.* Kolorovaná perokresba, výška 660 mm, šířka 465 mm, měřítko v sázích [cca 1 : 10 000]; plán je zasazen do novodobé pasparty (výška 860 mm, šířka 600 mm). Městské muzeum Františkovy Lázně, G 558. Sken Ladislav Taušner.

Mapový list č. 6

Mapa č. 12: Plán Františkových Lázní, cca 30. léta 19. století. *Situationsplan von Kaiser Franzensbad. Geometrisch aufgenommen von Vinzenz Prükl. Lithogr. bei C. Hennig.* Kolorovaná litografie, výška 485 mm, šířka 565 mm, bez měřítka. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 139. Sken Ladislav Taušner.

Mapový list č. 7

Mapa č. 13a–b: Mapa léčivých pramenů a lázeňských měst v severozápadních Čechách, cca 1832. *Die Heilquellen im Nordwesten von Böhmen Teplitz Karlsbad Franzensbrunn Marienbad und Alexandersbad in Baiern. Mit Darstellung des Postenlaufs von diesen Orten nach Dresden, Hof, Baireuth und Prag. Nach den neuesten und besten Hilfsmitteln bearbeitet und herausgegeben von dem Director des Königl.*

lithographischen Instituts zu Berlin Major Kurts. / C. Berger lith. (nápisová páska mezi 4. a 5. řádkem titulu) / *Verlag von Trentsensky & Vieweg in Wien u. Leipzig* (v pravém spodním okraji listu). Kolorovaná litografie, grafické měřítko 1 : 500 000 (paralelně grafické měřítko v českých, rakouských a saských milcích), výška 280 mm, šířka 425 mm; celek a detail (plán Františkových Lázní). V levém horním rohu plánu Teplic, Mariánských Lázní, Karlových Varů a Františkových Lázní. Část exemplářů je datována 1832; reprodukován plán, zcela identický jako datované exempláře, datován není, je však očividně z téže doby (patrně dotisk); odtud i datace (cca 1832). Soukromá sbírka. Sken majitel.

Mapový list č. 8

Mapa č. 14: Císařský povinný otisk mapy stabilního katastru Františkových Lázní z roku 1841 (jako *Unter Lohma Elbog. K.*). List IV. Kolorovaná litografie, grafické měřítko [1 : 2880], výška listu 525 mm, šířka 660 mm, výřez. Ústřední archiv zeměměřičství a katastru, Praha, sign. B2A/C6/1681 1–4. Sken Ústřední archiv zeměměřičství a katastru, Praha.

Mapový list č. 9

Mapa č. 15: Plán Františkových Lázní, cca 1856–1857. *Franzensbad.* Heinrich Roscher (signováno v pravém spodním rohu: *gez. Hrsh Roscher*). Kolorovaný akvarel a tuš, výška 265 (225) mm, šířka 395 (355) mm, plán je orientovaný k západu, grafické měřítko [cca 1 : 3840]. Vlevo dole pod rámelem je uvedeno příjmení učitele mapovacích prací *Hübner*, který vedl tehdejšího studenta H. Roschera. Muzeum Podkrkonoší v Trutnově, inv. č. MTR/002-04-30/109002. Sken Muzeum Podkrkonoší v Trutnově. – Plán není datován, byl nakreslen v rámci studia na základě vlastního vyměřování autorem a je součástí kolekce jeho 23 zachovaných kreseb převážně z oboru stavitelství na papíru jednotného formátu a kvality. Kresby jsou vloženy do dobového přebalu švestkové modré barvy, ten je datován 1856–1857 a označen AV/2033. Na plánu jsou rozlišeny nespalsné a spalsné budovy (červeně, resp. žlutě), nejvýznamnější z nich kresebně, dále komunikace, parkové úpravy, pole, zahrady, louky – místy se skupinami stromů, aleje podél cest a vodoteče. Na plánu nejsou zakresleny hranice všech parcel, nýbrž jen těch, které byly o 15–16 let později oproti mapě stabilního katastru (mapový list č. 8, mapa č. 14) viditelné v terénu.

Mapový list č. 10

Mapa č. 16: Františkovy Lázně (jako *Franzensbad*) a okolí na mapě II. vojenského mapování Čech z let 1845–1846, reambulováno po 1865. Rukopisná kolorovaná mapa, grafické měřítko [1 : 28 800], sekce č. IX/8, westliche Colonne, výška listu 525 mm, šířka 525 mm, výřez. Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv Wien. Reprodukce Laborator geoinformatiky UJEP Ústí nad Labem.

Mapový list č. 11

Mapa č. 17: Plán Františkových Lázní, 1900. *Plan von Franzensbad.* Anonym. Barevná litografie (*K.u.k. Hoflith. A. Haase & Pargl*), výška 290 (255) mm, šířka 205 (190) mm, grafické měřítko v metrech [1 : 5760]. Plán byl vydán jako příloha publikace *Curstadt Franzensbad in Böhmen. Saison vom 1. Mai bis 1. October. Franzensbad 1900.* Vydal *Verlag der Curverwaltung*. Na území města mají na plánu veřejné budovy vínové červenou, ostatní budovy červenou barvu. Soukromá sbírka. Sken majitel.

Mapový list č. 12

Mapa č. 18: Plán Františkových Lázní, [1927]. *Pharus-Plan Franzensbad.* Barevný tisk, výška 400 (375) mm, šířka 535 (475) mm, měřítko 1 : 6000. Soukromá sbírka. Sken Muzeum Podkrkonoší v Trutnově. – Plán není datován, přibližná datace odpovídá druhé polovině 20. let 20. století (v seznamu domů na plánu samotném je uvedeno 239 číslovaných domů, dle sčítání v roce 1921 bylo ve Františkových Lázních 225 domů, dle sčítání v roce 1930 to bylo 258 domů). Dataci pravděpodobně do roku 1927 nasvědčuje skutečnost, že na plánu je ještě vyobrazeno staré klasicistní divadlo; jeho rekonstrukce byla zahájena 14. listopadu 1927 (srov. komentář k obr. č. 77).

Mapový list č. 13

Mapa č. 19: Plán Františkových Lázní, 1936. Bez názvu. Autor neuveden, nakladatelství Kobrtisch J. & Gschihay, Eger 1936. Barevný tisk, výška 225 mm, šířka 205 mm, bez měřítka. Městské muzeum Františkovy Lázně, RL 1541. Sken Ladislav Taušner.

Mapový list č. 14

Mapa č. 20a–b: Pohledové plány Františkových Lázní a okolí, 1940. a. *Franzensbad im Sudetenland. Das Heilbad von Weltruf* (450 m). *Rechte und Herstellung: Bruckmann-Wittkop, München – 1940.* – b. *Franzensbad und seine Umgebung. Rechte und Herstellung: Bruckmann-Wittkop, München – 1940.* Barevný tisk, výška 305 mm, šířka 390 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 552. Sken Ladislav Taušner.

Mapový list č. 15

Mapa č. 21: Směrný územní plán města Františkovy Lázně, 1950. *Směrný územní plán Františkových Lázní. Ing. arch. J. K. Říha, Praha. 4. XII. 1950.* Barevný tisk, výška 965 mm, šířka 1065 mm, měřítko 1 : 2800. Státní oblastní archiv v Plzni – Státní okresní archiv Cheb, ONV Cheb, Směrný územní plán Františkovy Lázně, karton 580, sign. 715_2b-17. Sken Státní oblastní archiv v Plzni – Státní okresní archiv Cheb.

Mapový list č. 16

Mapa č. 22: Územní plán města Františkovy Lázně, 2024. *Františkovy Lázně – Územní plán. Úplné znění po vydání Změn č. 1 a 2. Hlavní výkres. 05/24, měřítko 1 : 5000, výřez.* Ing. arch. Václav Zúna. © Město Františkovy Lázně.

Mapový list č. 17

Mapa č. 23: Svislý letecký snímek Františkových Lázní, 1946. Letecký měřičský snímek LMSA08.1946.AS58.10335 – VGHMÚř Dobruška © MO ČR.

Mapový list č. 18

Mapa č. 24: Svislý letecký snímek Františkových Lázní, 1958. Letecký měřičský snímek LMSA08.1958.AS58.06771 – VGHMÚř Dobruška © MO ČR.

Mapový list č. 19

Mapa č. 25: Svislý letecký snímek Františkových Lázní, 1971. Letecký měřičský snímek LMSA08.1971.AS58.04661 – VGHMÚř Dobruška © MO ČR.

Mapový list č. 20

Mapa č. 26: Svislý letecký snímek Františkových Lázní, 1992. Letecký měřičský snímek LMSA24.1992.AS58.18173 – VGHMÚř Dobruška © MO ČR.

Mapový list č. 21

Mapa č. 27: Svislý letecký snímek Františkových Lázní, 2005. Letecký měřičský snímek LMSA24.2005.AS59.00347 – ČÚZK.

Mapový list č. 22

Mapa č. 28: Svislý letecký snímek Františkových Lázní, 2023. Letecký měřičský snímek LMSD24.2023.AS58.00142 – ČÚZK.

Mapový list č. 23

Mapa č. 29a: Negativní plán Františkových Lázní a okolí s vyznačením půdorysu města a uličních bloků podle císařského povinného otisku mapy stabilního katastru Františkových Lázní z roku 1841. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové, kartografické zpracování Petr Bártík. – Negativní plány znázorňují schematicky, ve výrazném dvoubarevném (černobílém) rozlišení, polohu města v krajině s důrazem na půdorys sídla a vodoteče. Všechny ostatní krajinné prvky jsou potlačené. Ve výsledku lze porovnat stav a expanzi města do blízkého okolí ve dvou časových rovinách, v polovině 19. a počátkem 21. století. Digitální modely jsou vizualizací polohy města v krajině v návaznosti na reliéf a vodoteče, zachycují rovněž schematicky městskou aglomeraci a její proměny ve dvou časových vrstvách. Jejich cílem je porovnání rozvoje městského sídla v krajině v polovině 19. a počátkem 21. století podobně, jako to umožňují šikmý letecké snímky. Stav k polovině 19. století šikmý letecký snímek nahrazuje a umožňuje tak komparaci vizualizace krajin i v době, kdy letecké snímky ještě neexistovaly. – Prameny a literatura: Císařský povinný otisk mapy stabilního katastru Františkových Lázní z roku 1841 (mapový list č. 8, mapa č. 14); mapa II. vojenského mapování Čech z let 1845–1846, reambulováno po 1865 [1 : 28 800], sekce č. IX/8, westliche Colonne (mapový list č. 10, mapa č. 16); rekonstrukční mapy Historického atlasu měst ČR, sv. 1–35, Praha 1995–2024; SEMOTANOVÁ, Eva: Historická geografie – zmizelý prostor a čas. In: Český časopis historický 93, 1995, s. 177–188; SEMOTANOVÁ, Eva: Prostor města a jeho fázový růst v českých zemích od konce 19. století. In: Historická geografie 36, 2010, s. 225–254; VALENA, Tomáš: Město a topografie. Evropské město v topografickém kontextu. Praha 1991.

Mapa č. 29b: Negativní plán Františkových Lázní a okolí s vyznačením půdorysu města a uličních bloků počátkem 21. století s využitím soudobých digitálních dat z Geoportálu Českého úřadu zeměměřického a katastrálního. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové, kartografické zpracování Petr Bártík.

Mapa č. 29c: Digitální model území Františkových Lázní a okolí s vyznačením půdorysu města a uličních bloků podle císařského povinného otisku mapy stabilního katastru Františkových Lázní z roku 1841. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové, kartografické zpracování Petr Bártík.

Mapový list č. 24

Mapa č. 30: Krajinné schéma Františkových Lázní a okolí od 18. do poloviny 19. století. Rekonstrukční mapa Evy Semotánové a Petra Bártika, kartografické zpracování Petr Bártík. – Krajinné schéma města Františkovy Lázně (něm. Franzensbad, 442 m n. m.) s blízkým okolím je vymezené okruhem o poloměru asi 4 až 5 km kolem města. Zahnuje především lokality Dolní Lomany (součást Františkových Lázní), Hazlov, Horní Lomany (součást Františkových Lázní), Hůrku, Krapice, Poustku, Slatinu (součást Františkových Lázní), Starý Rybník, Střížov, Třebeň a další obce menšího rozsahu, na jih se dotýká severního kraje města Chebu. Krajinným specifikem je velký počet slatin, mokřadů a léčivých pramenů minerální uhlíkové vody, jejichž využívání je doloženo od 15. století. Časově se schéma vztahuje k první polovině 19. století se sondou do počátku a konce 18. století, situace je porovnána s počátkem 21. století.

Budoucí Františkovy Lázně se pod názvem Sauerbrunn vyskytují např. již na I. vojenském mapování 1780–1783, sekce 82 (mapový list č. 2, mapa č. 8), zeměpisné jméno Franzensbrunn mohlo být dopsáno do mapy po roce 1793, kdy byly lázně formálně založeny nebo po roce 1795 (pojménování lázní jako Ves Císaře Františka, tedy Kaiser Franzendorf). Město má v současné době rozlohu 25,76 km² (k roku 2017) a 5783 obyvatel (k 1. 1. 2024). Základem Františkových Lázní se stala obec Slatina se zámekem (německy zejména Schlada, též Schlatta) na Státním potoce (německy Schladabach), ležící jižně od centra dnešního města a zmiňovaná poprvé roku 1224; od roku 1950 součást Františkových Lázní.

Františkolázeňské prameny vznikaly a vznikají v artézské pánvi – soustředí se při údlu Státního potoka a patří k nejvýdatnějším zdrojům studených kyselek v České republice; převažují železité kyselky. Minerální pramen ve Statině, nazvaný původně Chebský (Egerquelle, též Chebská kyselka nebo Slatinná kyselka), později Františkov (německy Franzensbrunn), začal být intenzivněji využíván zřejmě během 16. století po úmyslném znečištění tršnického pramene. Na severovýchodním konci empírové lázeňské kolonydy z roku 1844 vyvěrá významný Solný pramen, objevený v roce 1817, na mapě II. vojenského mapování pod názvem Salzquelle (srov. mapový list č. 10, mapa č. 16). O chebském prameni, tzv. Chebské kyselce, vyprávěl na sklonku 17. století Bohuslav Balbín: „Všechny tyto prameny po celých Čechách dnes předčí chebská kyselka... Jezdí k ní tolik lidí, a to i nejurozenějších, že se s ní žádný jiný pramen nemůže měřit. Ti šlechtici, kteří se pro své povinnosti nemohou osobně dostavit, posílají především na jaře své posly nebo vozy a odvážíjí domů množství lahvi, opatřených známkou chebské městské rady.“

Asi 4,5 km severovýchodně od Františkových Lázní se nachází Soos (na mapě II. vojenského mapování německy Soss Wald a Soss Wiese, tj. Sooský les a Sooská louka); název mohl pocházet z německého výrazu das Moos, mech nebo bažina, der Satz, usazenina, sedavá půda nebo Soos, v chebském nářečí močál, mokřad, rašeliníště. Výraz Satz se změnil přes Sas, Soos až k Soos. V současné době je Soos národní přírodní rezervací se souborem lesních ekosystémů, slatiníšť, minerálních pramenů (k nejvýdatnějším patří Císařský pramen), jezírek a tůní. Pramen byl pravděpodobně zachycen již před polovinou 19. století a využíval v roce 1930 byla její budova k výrobě zelené skalice a koupelové Glauberovy soli. V 18. a 19. století se v prostoru Soosu těžila rašelina jako palivo nebo k lázeňským účelům a celé území tak bylo téměř odlesněné.

Vznik sídel v této oblasti spadá přibližně do konce 12. a do 13. století, zčásti se na osídlování podílel klášter Valdsasy (Waldsassen). Z historicky zajímavých obcí v blízkosti Františkových Lázní je třeba uvést vsi Hazlov se zámekem a pozůstatky původně románského a gotického hradu a souborem tří smířčích křížů při cestě na Seeberg, hrad Seeberg ve vsi Ostroh (část obce Poustka), založený snad již počátkem 13. století, a Starý Rybník se zříceninou hradu, zámekem a barokní kaplí Panny Marie. Severně od Ostrohu (Seeberg) pracovala do počátku 20. století drátovna, v roce 1930 byla její budova evidována jako obilný mlýn (Horní, Gasberský mlýn). V Ostrohu se vyráběl mušelin, ve Dvořečku (Höflas, dnes součást Chebu) kameninové lahve na minerální vodu.

Hlavními vodotečemi a vodními plochami jsou na zájmovém území Státní potok, řeka Stodolský, Vonšovský a Střížovský potok, rybník Amerika (původně Velký městský rybník, nyní zčásti přírodní rezervace; roku 1860 zakoupilo město pozemky pod rybníkem a v letech 1881–1886 zde byl založen lesopark Amerika) a vodní nádrž Skalka z roku 1962. K zajímavým vrcholům patří Komorní hůrka (německy Kammerbühl, Kammerbühl) o výšce 503 m n. m., součást národní přírodní památky na katastru místních částí Skalky a Slatiny měst Chebu a Františkových Lázní. Jedná se o sypaný kužel tvořený cedícím a patří k nejmladším sopkám na území České republiky. Zlatý vrch (německy Goldenberg), původně Šibeníční vrch (německy Galgenberg – od poloviny 14. století zde stála šibenice), 484 m n. m., se rozkládá na severním okraji města Chebu. Ve druhé polovině 19. století zde byl v souvislosti s rozvojem turismu založen park (dnes Dvořákovy sady) a postaven glorieta (Glorieta).

Dopravu v okolí dnešních Františkových Lázní umožňovala hustá síť cest, od druhé poloviny 19. století železnice, Františkovy Lázně (Slatinu) zpřístupňovala od Chebu (Stříbra) císařská silnice se stromovou alejí, plánovaná koncem 18. a realizovaná v první polovině 19. století; směřovala z Františkových Lázní do Horních Loman a odtud dvěma větvemi do přes Hazlov do Aše, Hofu a Lipska a přes Vojtanov na saskou hranici.

Původní cesta z Chebu do Slatiny s odbočkou do Střížova (německy Triesenhof) vedla západně od císařské silnice a byla lemována kříži a kapličkami, které postupně zanikaly. Na odbočce do Střížova je evidována zaniklá kaplička, vedená ještě na povinném císařském otisku mapy stabilního katastru z roku 1841 (srov. mapový list č. 8, mapa č. 14). Pravděpodobně byla zbořena mezi léty 1957 a 1961. Proč byly kříže a kapličky vystavěny právě na cestě z Chebu není doloženo, lze zvažovat možnost, že se po ní ubírali nemocní, kteří v modlitbách prosili o úspěšnou léčbu minerálními prameny.

Železnice byla na trase Cheb – Františkovy Lázně – Plesná – Bad Brambach zbudována roku 1865, stejně tak na trase Cheb – Františkovy Lázně – Aš, v roce 1871 pak z Tršnice do Františkových Lázní.

V krajině se nacházely hospodářské dvory (např. Kammerhof pod Komorní hůrkou), hájovny (Soos), cihelny, vápenky (zejména východně od Františkových Lázní) a vodní mlýny: 1. Helmův mlýn, 2. Horní, Gasberský mlýn (Gasberger Drahtmühle, původně drátovna, zaniklý), 3. Jedlový mlýn (Tanner, Tannen Mühle), 4. Lesní mlýn (Holzmühle), 5. Mayerův mlýn (Kötschitz Mühle, zaniklý), 6. Mlýn v Dlouhých mostech (Langenbrücker Mühle, zcela zanikl v roce 1963), 7. Müllerův mlýn (Heinl Mühle, zaniklý), 8. Ůrtův mlýn (zaniklý), 9. Panský mlýn (Herrenmühle, Winkelmühle, zaniklý), 10. Podhradní mlýn (zaniklý), 11. Podkostelní mlýn (Stockmühle, zaniklý), 12. Spodní Štekrův mlýn (Untere Stöcker Mühle, hlavní budova vyhořela roku 1888), 13. Tumserův mlýn (Thumsermühle, zbořený), 14. Vrchní Štekrův mlýn (Lesní mlýn, Obere Stöcker Mühle), 15. Winklerův mlýn (zanikl po roce 1948). Současnou krajinu spojují s minulostí také významné stromy, a to duby letní (Chlumeček, Dvořeček, Jedličná).

Prameny a literatura: BALBÍN, Bohuslav: Rozmanitosti z historie Království českého, překlad Jiří A. Čepelák, komentáře Stanislav Komárek a Václav Cílek, Praha 2017, s. 178; Müllerova mapa Čech z roku 1720, sekce VI, XI (mapový list č. 1, mapa č. 5); mapa I. vojenského mapování Čech z let 1780–1783, sekce č. 82, 99 (mapový list č. 2, mapa č. 8); mapa II. vojenského mapování Čech z let 1845–1846, sekce č. 8, westliche Colonne č. IX (mapový list č. 10, mapa č. 16); SCHALLER, Jaroslav: Topographie des Königreichs Böhmen 2, Elbogner Kreis, Prag 1785, s. 48; HOSER, C. E.: Beschreibung von Franzensbad bei Eger, Prag 1799, online, dostupné z <https://books.google.cz/books?id=58EAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&#v=onepage&q&f=false> [cit. 31. 7. 2024]; IFE, August: Neuester Wegweiser durch Deutschland, Frankreich, Italien und die Schweiz, Berlin 1831, s. 290, online, dostupné z https://books.google.com/books/about/Neuester_Wegweiser_durch_Deutschland_Fra.html?hl=cs&id=07dXAAAACAAJ [cit. 31. 7. 2024]; SOMMER, Johann Gottfried: Das Königreich Böhmen. Statistisch-topographisch dargestellt. Vierzehnter Band, Elbogner Kreis, Prag 1847, s. 328–331; ROUBÍK, František: Silnice v Čechách a jejich vývoj. Praha 1938, s. 91–93 (tamtéž tabulka, mapa); KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I. A–G. Praha 1996, s. 813–818; BROŽ, Karel: Minerální prameny Soosu, Františkolázeňské listy 21, 2013, říjen, s. 9, online: <https://www.lideazeme.cz/galerie/zeme-evropa-cesko-a-slovensko/85278/soos-u-františkovy-lazni-unikatni-prirodni-rezervace-keroujive-v-evrope-nenajdete?foto=1> [cit. 31. 7. 2024]; JIRŇOVÁ, Veronika: Lázeňský park, historie a současnost. Bakalářská práce, Zahradnická fakulta Mendelovy univerzity. Lednice 2015; Databáze vodních mlýnů, online, dostupné z <https://www.vodnimlyny.cz/mlyny/objekty/> [cit. 31. 7. 2024]; Databáze Památné stromy, online, dostupné z https://drusop.nature.cz/ost/chrobiky/pstromy/index.php?SHOW_ONE=1&ID=9369, [cit. 31. 7. 2024]; mapy.com; Soubor kamenných křížů, Památkový katalog, online, dostupné z <https://pamatkovykatalog.cz/soubor-kamennych-krizu-15263370> [cit. 31. 7. 2024]; Zničené kostely, online, dostupné z <https://www.znicenekostely.cz/> [cit. 31. 7. 2024].

Mapový list č. 25

Mapa č. 31: Administrativní vývoj města Františkovy Lázně 1850–2024. Rekonstrukční mapa Tomáše Burdy, kartografické zpracování Petr Bártík – Kateřina Čecháková. – Františkovy Lázně figurují také pod názvy Ves Císaře Františka, tedy Kaiser Franzendorf nebo Lázně císaře Františka, v německé také jako Franzensbrunn (některé prameny uvádějí použití názvu Františkovy Lázně od roku 1807). Významný byl podíl chebského městského lékaře dr. Bernarda Adlera, který od roku 1785 usiloval o vznik lázní, a to postupně u císaře Leopolda II. a poté i u jeho nástupce Františka I.

Účinek zdejších minerálních vod byl však známý již od 15. století. První písemná zmínka o nich pak pochází z roku 1502 a postupně se voda (zejména Státní kyselka, dnešní Fran-

tiškův pramen) stávala významným obchodním artiklem nejprve jako stolní voda, ale rozvíjelo se také lázeňství, postupně zde vznikl hostinec a lázně s koupelnami, ale lázeňští hosté jsou převážně ubytováni v přes pět kilometrů vzdáleném Chebu nebo v okolních obcích.

Po založení lázní začíná velmi rychle jejich výstavba a také rozšiřování léčebných možností. Jedná se stavebně o poměrně jednoduchou zástavbu několika ulic s hlavní třídou s lázeňskými domy, dřevěnou kolonádou a s centrálním Společenským domem. Založeno je i květinové korzo a rozsáhlý francouzský park. Správně náležely Františkovy Lázně až do roku 1851 pod Cheb jako jeho osada resp. lázeňská kolonie. V roce 1843 zde žilo ve 49 domech 511 obyvatel.

Teprve v roce 1851 (s počátkem úřadování v roce 1852) je vytvořena samostatná obec. To je impulsem k dalšímu rychlému rozvoji (srov. mapový list č. 29, mapa č. 35 – stavební vývoj Františkových Lázní) a v roce 1865 se stávají výnosem císaře Františka Josefa I. městem, získávají městský znak a krátce poté jsou napojeny na železniční síť. Několikrát byla stanovena ochranná pásma a limity minerálních pramenů, poprvé v roce 1866, rozšířeno v roce 1882 a definitivně pak o rok později. V roce 1869 žilo ve 107 domech již 1307 obyvatel a v roce 1910 v 166 domech pak 1918 obyvatel.

V roce 1921 se dosavadní osada Dolní Lom stala součástí města pod názvem Dolní Lomany. Z hlediska administrativního členění se území města začalo rozrůstat až v roce 1949, kdy došlo k připojení obcí Slatina (předtím již v období německého záboru v letech 1943–1945) a Horní Lomany. V roce 1960 pak byly připojeny obce Krapice a Žirovce. Největšího rozsahu (kdy sahalo až k hranicím s tehdejší Německou demokratickou republikou) dosáhlo město po připojení obcí Poustka, Drahov, Ostroh, Mýtina, obce Vojtanov, Zelený Háj a také osady Dlouhé Mosty oddělené od obce Tršnice. Poslední integraci pak v roce 1979 bylo připojení obce Třebeň. Po roce 1989 se pak tento stav změnil, především vzdálenější sídla se opět osamostatnila. Nejprve to byly k 24. 11. 1990 obce Vojtanov a Třebeň a k 1. 1. 1992 pak ještě obec Poustka (včetně Ostrohu, který se stal místní částí Poustky). V roce 1992 byla ještě vytvořena osada Alej-Zátiší. V roce 1974 a znovu v roce 1992 bylo jádro lázní vymezeno jako městská památková rezervace. V roce 2021 byly Františkovy Lázně zapsány na seznam kulturního dědictví UNESCO (spolu s dalšími deseti evropskými lázeňskými městy).

Vzhledem k blízkosti Chebu neměly nikdy Františkovy Lázně významnější administrativní funkci a pouze v letech 1956–1960 získaly status lázeňského města, tehdy byl také zřízen městský národní výbor (od roku 1946 zde působil pouze místní národní výbor). V současnosti se město Františkovy Lázně skládá z osmi městských částí, sedmi katastrálních jednotek a třinácti základních sídelních jednotek. Je součástí Karlovarského kraje, OPR a POU Cheb (srov. mapový list č. 26, mapa č. 32 – mapa správního členění). Žije v něm celkem 5783 obyvatel (2024) v 1150 domech (2021) a rozloha města činí 25,76 km².

Literatura: KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I. A–G. Praha 1996, s. 813–818; MLE-ZIVA, Štěpán: Retrospektivní přehled územních jednotek a územních obvodů od roku 1850. Praha 2010; MLEZIVA, Štěpán – KUČA, Karel: Historický lexikon městysů a měst. Praha 2006.

Mapový list č. 26

Mapa č. 32: Územněsprávní vývoj Františkolázeňska 1850–2024 (s přesahem do období patrimoniální správy v první polovině 19. století). Rekonstrukční mapa Tomáše Burdy, kartografické zpracování Petr Bártík – Kateřina Čecháková. – Územněsprávní vývoj Františkových Lázní je úzce spjatý s Chebskem, kterého bylo území dnešních lázní součástí již od středověku, tedy před jeho integrací do Českého království resp. připojení k českým zemím (definitivně 1322); až do zániku patrimoniální správy patřilo k panství města Chebu a poté bylo součástí dalších správních jednotek. Od svého vzniku v roce 1793 spadaly Františkovy Lázně pod město Cheb jako jeho osada resp. lázeňská kolonie, a to až do roku 1851 (srov. mapový list č. 25, mapa č. 31 – administrativní vývoj Františkových Lázní). Proto mapa územněsprávního členění zaznamenává vývoj Chebska v rozsahu politického okresu Cheb v roce 1930, a to včetně období před zánikem patrimoniální správy.

Území pozdějšího politického okresu Cheb bylo i vzhledem ke složitému předchozímu správnímu vývoji rozděleno do celé řady panství a patřilo do Loketského kraje, resp. až do 18. století si ponechávalo svoji autonomii – bylo samostatnou nezrcizitelnou zemí Koruny české (práve to bylo hlavní příčinou, že sídlo kraje až do roku 1850 nebylo v Chebu, ale v Lokti). Samotné Chebsko postupně upravovalo své hranice, které pak byly definitivně vymezeny po ztrátě Markredwitzu na počátku 19. století (v 15. století se osamostatnilo Ašsko, které vytvořilo po roce 1850 samostatný politický okres a znovu pod správu Chebu se dostalo až v roce 1960). Autonomní postavení Chebska bylo zrušeno v roce 1775 (Ašska v roce 1773, církevní pak v roce 1808 převezením z pravomoci arcidiecéze v Regnz/Regensburgu na arcidiecézi Pražskou).

Téměř polovina území politického okresu patřila do správy Královského města Cheb, včetně Františkových Lázní, V Chebu byla také sídla Královského hradu Cheb a Velkostatků Svata Klára (několik vsí na severu a východě území pozdějšího okresu). Dále pak na území pozdějšího soudního okresu Cheb to byla panství Mostov, Libá a Starý Hroznatov. Převážně na území soudního okresu Vildštejn (dnes Skalná) pak ležela panství Vildštejn, Luby, Valdov a statek Altenteich (Starý Rybník).

Po zrušení patrimoniální správy vznikl v roce 1850 na území Chebska politický okres Cheb se soudními okresy Cheb, Aš a Vildštejn (dnes Skalná), zasahovaly sem také politické okresy Planá (soudní okres Teplá) a Loket. Cheb se stal sídlem stejnojmenného kraje, který zahrnoval celé Podkrusnohoří od Teplé, dále Žatecko a sahál až k Tachovu, měl rozlohu 7 429 km² a v 12 politických a ve 34 soudních okresech v roce 1851 žilo 558 000 obyvatel. Politický okres Cheb měl rozlohu 609 km² (z toho soudní okres Cheb 276 km², Aš 154 km² a Vildštejn 179 km²). Soudní okresy Cheb a Vildštejn se ukázaly jako velmi stabilní jednotky a jejich územní rozsah a ani hranice se prakticky nezměnily až do roku 1949 (došlo mezi nimi pouze k částečné výměně velmi malých částí území).

Po zavedení tzv. smíšených okresů a reformě krajské správy byl zrušen politický okres Cheb, ale dosavadní soudní okresy se staly smíšenými. Chebský kraj ztratil území ve prospěch zejména Žatečského a částečně také Litoměřického kraje. Nově měl pouze 19 okresů s rozlohou 4 365 km² a žilo v něm v roce 1857 352 195 obyvatel (okres Cheb 27 143 a Vildštejn 16 822 obyvatel). V roce 1862 resp. 1868 zanikly definitivně kraje a byly opět zavedeny politické okresy. Zatímco okres Aš se stal samostatným politickým okresem, Vildštejn a Cheb vytvořily společný politický okres Cheb s 50 423 obyvateli (v roce 1869, naprostou většinu tvořili Němci, v roce 1910 to bylo již 69 062 obyvatel a v roce 1930 pak 76 979 obyvatel).

V Chebu sídlila od roku 1850 až do roku 1948 obchodní a živnostenská komora. Zahrnovala k roku 1930 celkem 20 politických okresů severozápadních Čech na 7 200 km² a žilo zde 982 188 obyvatel. Do obvodu chebské obchodní a živnostenské komory se počítalo dvacet politických okresů (Aš, Most, Cheb, Sokolov, Loket, Kraslice, Jáchymov, Kadaň, Karlovy Vary, Chomutov, Louny, Žlutice, Mariánské Lázně, Nejdek, Planá, Podbořany, Přisečnice, Žatec, Tachov a Teplá). Soudně pak celé území patřilo až do roku 1949 pod krajský soud v Chebu.

Po zániku Rakouska-Uherska byl v roce 1920 schválen zákon o župním zřízení a Cheb s Vildštejnem se staly součástí župy 7 Karlovy Vary (zde je patrné již nové regionální členění a přece jen periferií poloha Chebu, který svoji mezoregionální pozici přenechal Karlovým Varům). Župní členění však nakonec zavedeno nebylo a tak systém správy funguje až do října 1938, kdy celé Chebsko bylo součástí území postoupového Německu. Tehdy opět oživila správní funkci Chebu (i díky tomu, že jeho relativní poloha vůči německému vnitrozemí je poměrně příznivá – dobré napojení na německou železnici, ale i silná historická tradice). Cheb se stal sídlem vládních okresů (Regierungsbezirk) v župě Sudety (Gau Sudetenland) a zároveň také Stadtkreisu (městského okresu) Cheb (Eger) a Landkreisu (venkovského okresu) Cheb (Eger), který zahrnul obvod zrušeného soudního okresu Vildštejn (ten zůstává sídlem úředního soudu – Amtsgerichtu). Rozloha městského okresu je 24 km² a počet obyvatel 35 507 a venkovského okresu 431 km² a 43 270 obyvatel. Po roce 1945 se vše navrací do stavu před 30. 9. 1938, ale okresní soud ve Vildštejně (od roku 1950 Skalná) nepracuje a vše vyřizuje chebský okresní soud.

Po reformě v roce 1949 vznikl okres Cheb v podstatě na celém území politického okresu a byl začleněn do Karlovarského kraje (stejně jako okres Aš). Významnější změnou pak byl rok 1960, kdy se stal Cheb sídlem správního a soudního okresu v rámci Západočeského kraje se sídlem v Plzni (rozloha 934 km² a počet obyvatel 76 317 v roce 1961; na výrazném poklesu počtu obyvatel měl svůj podíl především poválečný odsun Němců a následné nedosídlení). Do okresu Cheb patřila – kromě Chebska a Ašska – také převážná část okresu Mariánské Lázně. Po roce 1990 byly zrušeny krajské národní výbory a zřízeny pověřené obecní úřady na území okresu Cheb v Chebu, Aši a Mariánských Lázních. Od roku 2001 byl okres Cheb součástí Karlovarského kraje. V roce 2002 pak došlo k zániku okresů a Cheb se stal sídlem ORP (shodný s obvodem POU), ve kterém je celkem 21 obcí (z toho 5 měst), rozlohu má 497 km² a počet obyvatel dosahuje v roce 2024 52 000.

Literatura: PALACKÝ, František: Popis království českého. Praha 1848 (online: <https://libri.ostri.catholic.cz/kniha/314/>); KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I. A–G. Praha 1996, s. 813–818; MLEZIVÁ, Štěpán: Retrospektivní přehled územních jednotek a územních obvodů od roku 1850. Praha 2010; BURDA, Tomáš: Historické hranice a proces polarizace prostoru v Česku. Praha 2016.

Mapový list č. 27

Mapa č. 33: Lázně a město Františkovy Lázně od první poloviny 19. století do současnosti: doprava, rekreace a lázeňská funkce. Rekonstrukční mapa Tomáše Burdy a Dany

Fialové, kartografické zpracování Petr Bártík – Kateřina Čecháková. – Františkovy Lázně patří mezi lázně, které po léčbu svých pacientů s gynekologickými, kardiovaskulárními, ortopedickými a onkologickými obtížemi využívají přes 20 minerálních pramenů tzv. Glauberova typu, tedy s obsahem siranu sodného, dále i přírodní vývěry oxidu uhličitého i sirno-železitou slatinu. Voda z pramenů je používána k pitné kúře a balneaci, slatina pro zábaly a koupele, plyn k balneaci a injekční aplikaci. Glauberova sůl a její léčivé účinky jsou známy již od 17. století, často pod názvem mirabilis, a právě zdejší Glauberovy prameny obsahují této soli ze všech známých pramenů na světě nejvíce. Místní prameny byly známy již ve středověku jakožto chebské kyselky. Kolem roku 1600 byl objeven pramen František, který byl používán k pitné kúře, ale také stačen a exportován. K roku 1681 jsou k dispozici zprávy o výrobě soli z tzv. Chebské kyselky vyvážené pod názvem Sal Egranum. Věhlas kyselky pak vzrostl v roce 1714, kdy byla u pramene postavena lázeňská budova s hostinskými pokoji. Dr. Bernard Vinzenz Adler (1753–1809) prameny prozkoumal, nechal pochytit a zasloužil se o vznik Františkových Lázní. Kromě Františkova pramene využívali hosté počátkem 19. století Luisin pramen (ve své době druhý nejvdatnější pramen, roku 1826 skryt pod pavilonek s elipsovitým půdorysem), Potterbrunnen (Plynový pramen), Luční pramen a Solný pramen (nad posledními dvěma byla v letech 1843–1844 vybudována klasicistní kolonáda). Rašelina začala být k léčbě využívána ve 30. letech 19. století, roku 1941 zde pak byl založen profesorem W. Benadem výzkumný ústav pro studium peloidů. Plynové koupele rozšířily sortiment lázeňských procedur v roce 1912.

Vzhledem k tomu, že bylo město budováno od počátku cíleně a architektonicky jednotně, byly lázeňským hostům k dispozici jak lázeňské domy a další lázeňské stavby – např. kolonáda Solného a Lučního pramene z roku 1843, pavilon Františkova pramene z roku 1832, Nová kolonáda v neoklasicistním stylu a Plynové lázně z roku 1912 (původně z roku 1808) –, tak i řada parků a míst pro kulturní a sportovní využití. Na sever od historického lázeňského jádra se rozkládají Městské sady (původně název Morgenzeile, založeny v 60. letech 19. století) s hudebním pavilonem (druhý hudební pavilon z roku 1882 se nachází oproti Nové kolonádě). Na východě na okraji sadů Bedřicha Smetany má své místo divadlo, jehož původní budova byla zprovozněna roku 1868 a rozšířena do současného stavu v novoklasicistním stylu v roce 1928. Dnes nese název Divadlo Boženy Němcové. Zdatnější hosté mohli své vycházky prodloužit ještě dále za železniční trať do Wiedermannova parku, nesoucí jméno podle architekta Gustava Wiedermanna (1850–1914), podle jehož návrhu a návrhu jeho otce Karla byla ve Františkových Lázních realizována řada staveb (za nejvýznamnější je možné považovat Společenský dům z roku 1877 navazující na původní hostinec s pivním a tanečním sálem z roku 1795). Wiedermann byl ve městě starostou a předsedou okrašovského spolku, který se o vznik nejen tohoto parku zasloužil. Zajímavým cílem je pro hosty od roku 1915 tzv. Zámeček, zděná budova s rozhlednou. V parku po řádala františkolázeňský sportovní klub honu na bažanty a od 20. let 20. století na tzv. Sluneční louce závody ve střelbě na asfaltové houby.

Vycházku z centra k Císařským lázním, velkolepě pojaté novorenesanční budově z roku 1880 též podle návrhu G. Wiedermanna, zpřijemní návštěva sadů Solného a Lučního pramene a Isabelliny promenády. Parková úprava pochází z roku 1860 a v 80. letech 19. století byla rozšířena na jihovýchod a cílem vycházek se pak stala od roku 1906 romantická budova rozhledny Salingburg. Dále na východ od lázní bylo po roce 1919 veřejnosti zpřístupněno rašeliniště a upravená promenáda podél Slatinného potoka a slatiňští. Centrem lesoparku u Natálie pramene je kolonáda z roku 1930. Na centrální osu lázní, nyní Národní třídu, navazují Jižní zahrady, jejichž dominantou je dvorana Glauberových pramenů z roku 1930 zastřešující prameny Kostelní, Glauber III a Glauber IV. Zdatnější hosté, kteří zvolili jižní směr svých výletů, pak mířili k necelé 3 km vzdálené Komorní třídě, jedné z nejmladších čtvrtročních sopek na území Česka. Na počátku 19. století byla středem zájmu geologů, ale nejen jich. Několikrát ji navštívil a studoval i německý básník Johan Wolfgang Goethe (1808, 1820, 1822).

Hosté, kteří zvolili pro svou vycházku západní směr, využívali Westend park (dříve Loimannův) vybudovaný po roce 1840. V jeho severozápadním konci byl rybník upraven na tzv. Labutí jezero s malým ostrůvkem, které sloužilo pro projíždky na lodkách. V roce 1902 byla podél Slatinného potoka vybudována široká promenáda a ve střední části parku pak roku 1904 tenisový kurt, který je na stejné místě do současnosti. Za Slatinným potokem sloužilo lázeňským hostům v letech 1902 až 1910 golfové hřiště. Zaniklo pravděpodobně v době 1. světové války. Roku 1928 je zmínka o snaze o jeho obnovení, ale již k tomu nedošlo. Dále na západě navazuje na františkolázeňské parky rozsáhlý lesopark Amerika rozkládající se kolem stejnojmenného rybníku. Na budování lesoparku se po svém vzniku roku 1881 podílel místní okrašovský spolek.

Zvyšující se počet lázeňských hostů a dalších zájemců o dopravní spojení s Chebem a také o obsluhu městského

centra a nádraží jak zde, tak i ve Františkových Lázních, stál za myšlenkou vybudování tehdy populární tramvajové mezi-městské dráhy. První návrh byl podán chebskou firmou Holzapfel a Piering již v roce 1897. Tramvaj měla spojit chebské nádraží a dále vést přes náměstí, údolím Ohře přes prostor dnešní nádrže Skalka na Kachní kámen, Komorní Hůrku a přes osadu Amerika do Františkových Lázní k nádraží. Na jaře 1897 byla udělena předkoncese na stavbu úzkorozchodné dráhy, ale k dalšímu postupu už nedošlo. Další návrhy se objevily v letech 1899 a pak v roce 1904, kdy vídeňská firma Leo Arnoldi získala povolení pro výstavbu elektrické dráhy s dostavbou do konce roku 1904. Poté se aktivita přenesla přímo do Františkových Lázní a objevily se návrhy na spojení lázeňského centra s výletními místy v okolí a také s rybníkem Amerika. Ani jeden návrh se nerealizoval, ale v letní sezóně jezdí tzv. autovláček mezi informačním centrem a Amerikou. Dáleko později se, až na počátku 80. let 20. století, objevily návrhy na zavedení elektrické traktice v Chebu tentokrát ve formě trolejbusů. Kromě městských tratí (3 linky) se uvažovalo také o spojení do Františkových Lázní (meziměstská linka č. 1 měla vést z Chebu přes Střížov a Slatinu a procházet přes lázně Národní třídou, dále Anglickou ulicí a končit u nádraží, měla mít délku 4,8 kilometru).

Literatura: KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I. A–G. Praha 1996, s. 813–818; BURACHOVIC, Stanislav – WIESER, Stanislav: Encyklopedie lázní a léčivých pramenů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha 2001; NOVÁK, C. Jaroslav – SEDLÁK, Prokop – SVOBODA, Lukáš: Československá golfová hřiště. Praha 2013.

Mapový list č. 28

Mapa č. 34: Vývoj lázeňství, rekreace, průmyslu, dopravy a krajiny na Františkolázeňsku od poloviny 19. století do poloviny 20. století. Rekonstrukční mapa Tomáše Burdy a Dany Fialové, kartografické zpracování Petr Bártík – Kateřina Čecháková. – Františkovy Lázně leží v severní oblasti historického Chebska cca 5 kilometrů severně od Chebu na úpatí Smrčín. Až do roku 1851 byly administrativní součástí královského města Cheb (srov. mapový list č. 25, mapa č. 31). Samotné Chebsko se stalo součástí českého státu definitivně až na počátku 14. století a i poté bylo provázáno především se sousedním Bavorskem (Falcí) a Saskem. Jde spolu s Ašskem o nejzápadnější část našeho území na hranici s Německem na jihu Krusnohorské soustavy zastoupené především Smrčínami (zasahuje sem Ašská pahorkatina, Chebská a Hazlovská pahorkatina) a na východě a severu pak výběžky Karlovarské vrchoviny (Slavkovského lesa) a na jihu Českého lesa. Výraznými vrcholy jsou Zelená hora (637 m n. m.) jižně od Chebu (s Bismarkovou rozhlednou) a na severu Platinice a Stražiště (680, resp. 679 m n. m.). Osu území tvoří řeka Ohře protékající Chebskou pávní, která sem vstupuje z Německa u Pomezí a protéká Chebem, leží na ní vodní nádrž Skalka. Jejími nejvýznamnějšími přítoky jsou Plesná a Odrava, na níž leží rekreačně využívaná vodní nádrž Jesenice. V okolí Františkových Lázní je několik rybníků, především na Slatinném potoce (Amerika, Plochy, Okouní aj.). Nacházejí se zde minerální prameny, které zasahují i za hranice do Saska (Bad Brambach), unikátní jsou ložiska rašeliny a zejména rašeliniště Soos známé postvulkanickou činností a minerálními prameny (od roku 1964 Národní přírodní rezervace). Je zde řada přírodních parků a maloplošných chráněných území (např. Národní přírodní památka Komorní hůrka, Přírodní rezervace Amerika), lesnatost je nad průměrem Česka.

Území tvořilo díky přírodním podmínkám spojnicí mezi českým vnitrozemím a německou říší, zemská stezka Via Regia a také údolí Ohře. Cheb se brzy stal významným sídlem a komunikačním centrem (jedná císařská falc na našem území).

Díky určité perifernosti území i původní příslušnosti k německé říši se zde zachovala řada románských památek, kromě císařské falce jsou to kostely sv. Mikuláše a sv. Alžběty a mimo Cheb pak jádra hradů Vildštejn (Skalná), Hazlov, Starý Hroznatov a Seeberg (Ostroh). Gotiku a renesanci zastupují zejména jádra měst (cenný soubor Špalíček v Chebu), která byla často barokizována. Klasicismus se projevil v lázeňské architektuře (např. Kolonáda Solného a Lučního pramene) obdobně jako empír (např. Luisiny lázně) či novorenesance (např. lázeňský dům Imperial). Významná je také lidová architektura, především hrázdné stavby (Ostroh, Skalná). K dalším památkám patří zříceniny několika hradů (např. Starý Rybník, Neuhaus), kostely a drobné církevní památky v krajině (především smírčí kříže). Řada těchto památek a přírodních zajímavostí (Železná hůrka, Soos) slouží nejen turistům, ale také lázeňským hostům jako cíl delších nebo kratších procházek a výletů (srov. mapový list č. 27, mapa č. 33).

Dopravně významné bylo pak napojení na Německo i na české vnitrozemí, které bylo od 18. století posíleno výstavbou císařských silnic. Zejména z Chebu do prostor tzv. Ypsilony, tedy křižovatky, odkud vedla silnice směrem na Planou a Plzeň a pak údolím Ohře ke Karlovým Varům a dále na Prahu. Opačným směrem vedly tyto komunikace směrem na Pomezí a dále na Marktredwitz a také na Svatý Kříž a dále na Waldsassen. Na severozápad pak přes Františkovy Lázně jednal

na Vojtanov a Bad Brambach, a jednak přes Aš dále za hranice. Stejně tak železniční síť směřovala do Chebu nejprve ze západu a tak se město stalo nejprve uzlem bavorských a saských železnic, kdy v roce 1865 bylo napojeno přes Františkovy Lázně na Plavno/Plauen a na Selb a z jihu pak na Walsassen (trať byla zrušena po roce 1945). S Plzní se dočkalo Chebsko spojení v roce 1872 a s Karlovými Vary o rok později. V roce 1883 pak byla postavena trať z Chebu do Schirndingu. Pro dopravu do Německa pak měla význam stavba Tršnické spojky v roce 1871, která napojila přímo trať na Aš s trať na Vojtanov a Plauen, resp. Karlovy Vary a posílila i význam Františkových Lázní jako železničního uzlu.

Průmysl se zde prosadil spíše okrajově a navíc v podobě lehkých spotřebních odvětví zpracujících místní suroviny, zejména dřevo, ale i stavební hmoty (cihelny, lomy). Na mapě je zachycen stav průmyslu na konci 20. let 20. století, v menších sídlech převládá dřevozpracující průmysl (pily, výroba hudebních nástrojů – Luby), mlýny a textilnictví. Významná byla těžba rašeliny (rozsáhlý systém úzkokolejných drah v okolí Skalně, ale také přímo ve Františkových Lázních). Ve větších sídlech pak mělo své místo také strojírenství a potravinářský průmysl (pivovary).

Po roce 1945 poklesl počet obyvatel Chebska na polovinu, výrazně se proměnila demografická a sociální skladba společnosti. Přes 90 % Němců bylo odsunuto (většina těch zbýlých pak odešla v 60. letech), nedosídleny zůstaly zejména venkovské oblasti u hranic, kde zanikla řada menších sídel a samot (např. Dubina, Schlinglova Myť), naopak byla posílena přítomnost armády a pohraniční stráže (Cheb). Po roce 1989 dochází k rozvoji cestovního ruchu, včetně lázeňství, a také k rekonstrukci památek i obnově krajiny Chebska.

Literatura: KOTYŠKA, Václav: Úplný mistopisný slovník Království českého. Praha 1895; CHROMEC, Břetislav: Místopisný slovník Československé republiky. Praha 1929; KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I. A–G. Praha 1996, s. 813–818; BURACHOVIČ, Stanislav – WIESER, Stanislav: Encyklopedie lázní a léčivých pramenů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha 2001.

Mapový list č. 29

Mapa č. 35: Stavební vývoj Františkových Lázní od první poloviny 19. století do druhé poloviny 20. století. Rekonstrukční mapa Tomáše Burda a Dany Fialové, kartografické zpracování Petr Bártík – Kateřina Čecháková. – Podklady rekonstrukční mapy tvoří plány města z několika časových horizontů. Map a plánů města se dochovala celá řada, problémem může být nevyrovnanost jednotlivých období a také kvalita zobrazení konkrétních budov a podrobnost podkladů. Podálo se nicméně zachytit rozvoj města od jeho počátků okolo přelomu 18. a 19. století, a to především do první čtvrtiny 20. století, kdy byl vývoj zástavby v centrální části města do značné míry dovršen.

Průmyslená výstavba centrálního prostoru lázní okolo hlavní osy, kterou představuje dnešní Národní třída (Kaiserstrasse) a na severu pak Městské sady s Badsodenskou promenádou a původní prostory okolo pramene František a květinového korza na jihu, byla vytvořena v převážně v klasicistním slohu již před rokem 1842 (samotná výstavba započala podle urbanistického konceptu Tobiáše Grubera již v roce 1792). Tedy před vznikem císařského otisku stabilního katastru z roku 1841 (srov. mapový list č. 8, mapa č. 14). Je tak částečně zachyceno i období na přelomu první a druhé čtvrtiny 19. století po objevu vzdálenějších pramenů jižně od lázeňského centra (např. prameny Luční, Palliardí). Další období rozvoje včetně zřízení společného pavilonu pro Solny a Luční pramen a především opuštění dosavadní převládající klasicistní architektury přes stanovení regulačního plánu v roce 1853 a rozšíření výstavby severně a severozápadně od centra zachycuje půdorysný plán města z roku 1865 (srov. mapa č. 2), tedy období, kdy se Františkovy Lázně stávají městem a byla sem přivedena železnice.

Následující období až do přelomu 19. a 20. století je tak spojeno s výstavbou jak mimo centrum lázní, tak i s přestavbou a doplněním přímo v lázeňském centru. Vznikla celá řada veřejných a lázeňských budov (nádraží, divadlo, Císařské lázně, lázeňský dům Imperial), katolický kostel z roku 1820 (Po-výšení sv. Kříže) je doplněn evangelickým (sv. Petra a Pavla), pravoslavnou církví (chrám sv. Olgy) a synagogou (existovala 1875–1938). Okružní ulice vznikla na vnějším okraji Městských sadů a východně od dnešních sadů Bedřicha Smetany i jihovýchodně od centra. Plocha zahrad a sadů se výrazně rozšiřuje zejména zásluhou městského zahradníka Antonína Soukupa (1865–1911). Tyto změny zachycuje velmi přehledný plán Lázeňského města Františkovy Lázně otištěný v roce 1904 v *Kurliste* (o rok později pak v anglické verzi jako součást průvodce pro lázeňské hosty; srov. plán z této doby – mapa č. 4).

Objevují se také první secesní vily a další lázeňské domy, které jsou stavěny i v pozdějším období a zasahují až za železniční trať již mimo námi vymezené území. Ty už většinou spadají do období výstavby před a těsně po 1. světové válce, kdy v roce 1912 zprovozněna na jihovýchodní části hlavní osy lázní nová kolonáda (stará na západní straně je

však odstraněna). Z významnějších lázeňských domů vzniká na sklonku 1. světové války severozápadně od centra ústav pro léčení srdečních poruch. Zastavování lázeňských parků v této době už nepokračuje. Tento stav je zachycen na plánu Františkových Lázní z roku 1924, který vydal nakladatel Josef Uher z Prahy. Další výstavba pak v období před rokem 1945 představuje novou dvoranu Glauberových pramenů (1930) a především generální přestavbu městského divadla (1928). V období socialismu se intravilán města již příliš nerozrůstal, ale město bylo udržováno a tak v roce 1974 a znovu v roce 1992 bylo vyhlášeno městskou památkovou rezervací (zahrnuje přes 150 objektů). Je jedinečným příkladem klasicistního lázeňského města vhodně doplněného o další stavby především v historizujících slozích. I proto byly Františkovy Lázně v roce 2021 spolu s Karlovými Vary, Mariánskými Lázněmi a s dalšími významnými evropskými lokalitami jakožto Slavná lázeňská města Evropy zařazeny na seznam kulturního dědictví UNESCO (srov. mapový list č. 30, mapa č. 36).

Literatura: KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I. A–G. Praha 1996, s. 813–818; JÍŘINOVÁ, Veronika: Lázeňský park, historie a současnost. Bakalářská práce, Zahradnická fakulta Mendelovy univerzity. Lednice 2015; KUČOVÁ, Věra: Další významná území České republiky se stala součástí světového dědictví UNESCO. In: Zprávy památkové péče 81, 2021, s. 223–226.

Mapový list č. 30

Mapa č. 36: Mapa památkového vyhodnocení zástavby centrální části památkové rezervace Františkovy Lázně, 2006 (hranice rezervace doplněna 2018). Karel Kuča, kartografické zpracování autor. – Ve Františkových Lázních byla v roce 1992 prohlášena městská památková rezervace, která zahrnovala pouze zástavbu lázeňského centra města. V rámci příprav nominace památky světového dědictví Slavná lázeňská města Evropy (Great Spa Towns of Europe) bylo v roce 2006 provedeno památkové vyhodnocení zástavby širšího území, které prokázalo, že vysokou urbanistickou a architektonickou hodnotu vykazují i některé navazující části historického intravilánu. Celé toto území charakterizuje mimořádná integrita a autenticita stavebního dědictví. Sériová nominace zahrnující jedenáct lázeňských měst v sedmi státech Evropy akcentuje lázeňská města jako komplexní fenomén s důrazem nejen na urbanismus a architekturu, ale rovněž okolní lázeňskou krajinu, jejíž aktivní využívání bylo a je nedílnou součástí lázeňské kúry. V roce 2017 (s účinností od 1. 1. 2018) proto vláda České republiky prohlásila rozsáhlé území historického intravilánu a okolní krajiny za památkovou rezervaci, která se v roce 2021 stala součástí uvedené památky světového dědictví.

Mapový list č. 31

Obr. č. 97: Prostranství u Františkova pramene v pohledu od jihu, počátek 19. století. *Ansicht des Franzensbrunn bey Eger in Böhmen / Vue de Franzensbrunn près Eger en Bohême. Mössmer del. Postl fecit.* Kolorovaná rytina, výška 350 mm, šířka 465 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 181. Sken Ladislav Taušner. – Na rytině je zachyceno i původní zasilatelství (*Versandhaus*) a kaple sv. Jana Nepomuckého.

Obr. č. 98: Veduta Františkových Lázní od jihu, cca 1810–1820. Bez názvu. Anonym. Kolorovaná perokresba podle papírem, výška 335 mm, šířka 465 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 314. Sken Ladislav Taušner. – V popředí jsou naznačeny francouzské zahrady jižně od kolonády směrem k Františkovu prameni, vlevo suché záchody. Po pravé straně u Františkova pramene stojí ještě kaple sv. Jana Nepomuckého.

Mapový list č. 32

Obr. č. 99: Veduta Františkových Lázní od jihovýchodu přes Slatinu, 1806 (1813). *Ansicht vom K. Franzensbrunn naechst Eger, Ellbogner Kreises, aufgenommen im Jahre 1806 und gemahlt 1813 v. Joann Venuto.* Kolorovaná perokresba, výška 285 mm, šířka 510 mm. Österreichische Nationalbibliothek, Wien, FKB-Vues Böhmen Venuto A-F Serie 2,67, Franzensbrunn, Ellbog. Kr. Sken Österreichische Nationalbibliothek, Wien. – Prospekt Venuto pořídil při svém pobytu ve Františkových Lázních v létě roku 1806; několik dalších skic zůstalo v různém stupni rozpracování (srov. obr. č. 9–11), tato jediná veduta byla roku 1813 dovedena do „oficiální“ podoby.

Mapový list č. 33

Obr. č. 100: Veduta Františkových Lázní od jihu přes Slatinu, 1819. *Kayser Franzens Bad von der Mittag Seite. Joh. Grünbaum pinxit.* Lavírovaná perokresba, výška 330 mm, šířka 455 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 315. Sken Ladislav Taušner.

Mapový list č. 34

Obr. č. 101: Veduta Františkových Lázní od jihu, cca 1820. *Ansicht des Eger Gesundbrunnen Ortes genannt Kaiser Franzens Brunnen. / Vue de l'endroit des eaux minérales d'Eger dit Kaiser Franzens Brunnen. F. R. Naumann Dresd. Georg*

Döbler. Barevná litografie, výška 140 mm, šířka 205 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 61. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 102: Veduta Františkových Lázní od jihu přes Slatinu, cca 1827. Bez názvu (snad v důsledku ořiznutí). Eduard Gurk. Barevná litografie, výška 215 mm, šířka 305 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 65. Sken Ladislav Taušner.

Mapový list č. 35

Obr. č. 103: Františkův pramen s kolonádou, po 1832. *Franzensbrunn. Collonade an der Franzensquelle. / Collonade de-la source dit Franzensquelle.* Na rubu nečitelné staré razítko s monogramem R. A. E. Eduard Gurk. Barevná litografie, výška 255 mm, šířka 345 mm; nalepeno na papírové podložce, původně pravděpodobně zarámováno. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 114. Sken Ladislav Taušner. – Zachyceno je prostranství u Františkova pramene z pohledu od východu na kolonádu spojující pramen se Společenským domem. V popředí staré Plynové lázně a kaštanový lesík.

Obr. č. 104: Veduta Františkových Lázní od jihu, 50.–60. léta 19. století. Bez názvu (snad v důsledku ořiznutí). Anonym. Barevná litografie, výška 70 mm, šířka 220 mm; veduta je zasazena do novodobé pasparty (výška 190 mm, šířka 270 mm). Městské muzeum Františkovy Lázně, G 136. Sken Ladislav Taušner.

Mapový list č. 36

Obr. č. 105: Kolonáda Františkova pramene, 50.–60. léta 19. století. Bez názvu (na rubu tužkou dopsané: *Franzensbad Franzensquelle*). Anonym. Barevná litografie, výška 75 mm, šířka 115 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 144. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 106: Nový pramen, 50.–60. léta 19. století. Bez názvu (na rubu tužkou dopsané: *Fr. Neuquelle*). Anonym. Barevná litografie, výška 75 mm, šířka 115 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 137. Sken Ladislav Taušner.

Obr. č. 107: Budova Františkových Lázní, 50.–60. léta 19. století. Bez názvu (na rubu tužkou dopsané: *Franzensbad Stadt Egerer Badehaus*). Anonym. Barevná litografie, výška 75 mm, šířka 115 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 143. Sken Ladislav Taušner. – Budova lázní města Chebu byla dokončena roku 1849, což je datum post quem vzniku vyobrazení.

Obr. č. 108: Sadová kavárna (Parkcafé), po 1853. Bez názvu (na rubu tužkou dopsané: *Franzensbad Caféhaus im Park*). Anonym. Barevná litografie, výška 75 mm, šířka 115 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 140. Sken Ladislav Taušner.

Mapový list č. 37

Obr. č. 109a–p: Pohlednice města Františkových Lázní, cca 1900–1910. Sken Ladislav Taušner. – a: Pohlednice ve tvaru čtyřlístku, s významnými místy Františkových Lázní, cca 1900. *Franzensbad. Salzquelle. Monument Kaiser Franz I. Kurgarten. Kurhaus.* Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 963–42. – b: Pohled se třemi františkolázeňskými motivy, cca 1910. *Franzensbad a. d. Vogelschau. Kohlensäure-Gasbad und neue Kolonnade. Franzensquelle und Kurhaus.* Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 485b. – c: Císařské lázně, cca 1910. *Franzensbad. Kaiserbad.* Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 710. – d: Okolí Františkova pramene, cca 1910. *Franzensbad. Kurplatz bei der Franzensquelle.* Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 664; pohled od Společenského domu na Františkův pramen; za kolonádou Františkova pramene se nachází na levé straně *Egerer Badehaus*, a na pravé straně od rondelu Františkova pramene ještě stojí dřevěná kolonáda. – e: Františkův pramen a stádcíra, cca 1900. *Franzensbad. Franzensquelle und Brunnenvorwand.* Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 900. – f: Isabelina promenáda, cca 1900. *Franzensbad. Isabella-Promenade.* Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 967–11. – g: Café-Restaurant-Pension Biedermeier, 1914. *Franzensbad.* Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 770; objekt vznikl na počátku 20. století a zanikl s koncem 2. světové války; dnes tato budova slouží jako Mateřská škola (Školní 182/1). – h: Louisa ulice (Máchova), cca 1900. *Louisenstrasse. Franzensbad.* Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 785; zachyceno je křižení ulic *Louisenstrasse*, *Kulmerstrasse* a *Ferdinandstrasse*; po pravé straně hotel *Kaiser von Österreich*, za ním *Stadt London*; naproti domu *Stadt London* dům *Sevilla*; v 60. letech 20. století proběhla demolice domu *Kaiser von Österreich* a *Stadt London* – na jejich místě se dnes nachází volné prostranství. – i: Parková ulice (Francouzská), cca 1910. *Franzensbad. Parkstrasse.* Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 897; zachyceno je křižení *Parkstrasse* a *Bahnhofstrasse*, na rohu stojí *Parkhotel* a za ním po pravé straně *Stadt Frankfurt*. – j: Ulice císaře Viléma (Kollárova), před 1918. *Franzensbad. Kaiser Wilhelm-Straße.* Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 928; pohlednice je opatřena československou známkou,

ale dle názvu ulice je zřejmé, že byla vydána ještě v době Velké války. – k: Chlumná ulice (Ruská), ca 1900. *Franzensbad. Culmerstrasse*. Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 965b; na rohu je vidět hotel *Paradies* (Ruská 65/11), v pozadí dům *Windsor*. – l: Městské divadlo, ca 1900. *Franzensbad. Stadttheater*. Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 489b. – m: Pomník císařovny Alžběty, ca 1910. *Franzensbad. Kaiserin Elisabeth-Denkmal*. Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 604; pomník císařovny Alžběty byl odhalen 17. září 1905, až do 29. dubna 1925 stál na Isabelině promenádě, v místě dnešní sochy Františka I. Poté byl jako symbol monarchie odstraněn; socha byla v květnu 1926 darována do bavorského Feldafingu, kde stojí dodnes. – n: Městský rybník, ca 1910. *Franzensbad. Stadtteich*. Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, F 1015; zachyceno je dnešní Labutí jezírko, v pozadí je vidět Dům hasičského spolku (dnes budova muzea), napravo pak půjčovna loďek (dnes restaurace *Hexen-Häuschen*); po roce 1945 byl v důsledku havarijního stavu stržen. – p: Historizující věž Salingburg (rozhledna), ca 1910. *Franzensbad. Salingburg*. Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 968-28.

Zadní strana obálky

Obř. č. 110: Diplom přijetí za měšťana Františkových Lázní, ca 1853. Litografie, výška 505 mm, šířka 650 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, K 1. Sken Ladislav Taušner. – Na listině je tužkou nahoře napsáno 1853, a této dataci, třebaže není zřejmé, z čeho konkrétně vychází, odpovídá i veduta Františkových Lázní ve spodní části listu.

Ausführliches Verzeichnis der Karten, Pläne und Abbildungen des Bandes Nr. 36 – Františkovy Lázně (Franzensbad)

Zusammengestellt von Petr Bártík, Tomáš Burda, Kateřina Čecháková, Dana Fialová, Günter Fiedler, Karel Kuča, Eva Semotanová, Robert Šimůnek, Ladislav Taušner

Abb. Nr. 1: Wappen der Stadt Františkovy Lázně zum Jahr 2025. Grafische Bearbeitung Petr Tomas.

Abb. Nr. 2: Vedute von Franzensbad von Süden über Schlada, ca. 1840. *Franzensbad von der Egerstrasse*. Anonymus. Lithografie, Höhe 105 mm, Breite 165 mm, Ausschnitt. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 85. Scan Ladislav Taušner.

Textblätter

Abb. Nr. 3: Gemeindegewappen (später Stadtwappen) im Gedenkbuch, ca. 1864. *Wappen von Franzensbad*. Gedenkbuch *Chronik von Franzensbad. Nach Urkunden bearbeitet von Vinzenz Pröckl*, 1864, Höhe des Blattes 510 mm, Breite des Blattes 310 mm, Ausschnitt; die Datierung des gemalten Wappens geht von der Anlegung des Gedenkbuches hervor. Městské muzeum Františkovy Lázně, K 1. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 4: Stadtwappen über dem Eingangsportal der Kolonnade der Wiesen- und Salzquelle (1904), 2024. Robert Šimůnek. Digitalfotografie. Archiv des Autors.

Abb. Nr. 5: Die ersten Gebäude beim Egerer Sauerbrunn angeblich im Jahr 1661 (ca. 1860). *Prospect von der ersten Ansiedlung bei dem Schladasauerling im Jahr 1661. Copirt von Müllers Karte vom Egerlande*. Vinzenz Pröckl. Federzeichnung, Höhe 205 mm, Breite 230 mm, Městské muzeum Františkovy Lázně, G 282. Scan Ladislav Taušner.

Karte Nr. 1: Franzensbad (als Schlatta und Sauerbrunn) und Umgebung auf der Karte des Egerlandes, 1719. Johann Christoph Müller. *Mappa chorographica districtus Egrani*, Nürnberg [1719], Höhe des Blattes 500 mm, Breite des Blattes 425 mm, Maßstab ca. 1 : 70 600, Ausschnitt. Kartensammlung des Historický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., Sign. MSHU-MAP-A-47. Scan Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdlby.

Abb. Nr. 6: Pavillon der Franzensquelle (Brunnenhaus), 1794. *Brunnenhaus. Jac. Zorba sc.* Stich, Höhe 60 mm, Breite 65 mm. In: REUS, Franz Ambros: Anleitung zum Gebrauche des Egerbrunnens, oder Franzensbades. Prag – Leipzig 1794, Titelblatt. Městské muzeum Františkovy Lázně, RL 1872. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 7: Vedute von Franzensbad von Südwesten, 1798. *Prospect des Kaiser Franzbrunnns. 1798. Nach der Natur gezeichnet von J. Niemceczek* 1798. Lavierte Federzeichnung, Höhe 380 mm, Breite 465 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, K 1. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 8: Pavillon der Franzensquelle, ca. 1800. Anonymus. Lithografie, Höhe 220 mm, Breite 260 mm. Titelblatt der

Publikation Kayser Franzens=Brunn mit seinen Umgebungen. Erster Heft zu finden bei Joh. Grünbaum in Franzensbrunn, Městské muzeum Františkovy Lázně, G 298. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 9: Unvollendete Vedute von Franzensbad, 1806. *Franzensbrunn. Joann Venuto. Federzeichnung*. Höhe 205 mm, Breite 275 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 1010-2 (Fotokopie). Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 10: Vedute von Franzensbad von Süden, 1806. Ohne Titel. Joann Venuto. Federzeichnung, Höhe 205 mm, Breite 280 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 1010-5 (Fotokopie). Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 11: Vedute von Franzensbad von Osten, 1806. *Ansicht der Franzensbrunner Gegend gegen Westen, aufgenommen aus dem Osmünzischen Hause den 27 July 1806 von J. V. Joann Venuto. Federzeichnung*, Höhe 205 mm, Breite 280 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 1010-4 (Fotokopie). Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 12: Franzensbad von Süden über Schlada, ca. 1820. *Franzensbad von der Mittag Seite. Knieschek del. G. Döbler sc.* Stich, Höhe 125 mm, Breite 185 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 62. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 13: Vedute von Franzensbad von Süden über Schlada, ca. 1820. *Franzensbrunn, im Ellbogner Kreis. / Františkovy lázně, w Loketském kragi*. Anonymus. Lithografie, Höhe 170 mm, Breite 210 mm; es handelt sich um eine Illustration aus der Zeitschrift Hyllös. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 81. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 14: Blick von Norden in die heutige Národní-Straße (damals Kaiserstraße), ca. 1820. *Franzensbad von der Gartenseite. Knieschek del. G. Döbler sc.* Stich, Höhe 125 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 60. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 15: Kolonnade der Franzensquelle von Nordosten, ca. 1820. *Ansicht der Colonnade in Franzensbaad. Knieschek del. G. Döbler sc.* Stich, Höhe 125 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 125. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 16: Pavillon der Salzquelle, ca. 1820. *Franzensbrunn. Die Salz Quelle. Kunike del. Auf Stein gez. v. F. Wolf*. Lithografie, Höhe 285 mm, Breite 420 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 306. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 17: Vedute von Franzensbad von Süden, nach 1832. *Franzensbad. V. Morstadt gez. Rybicka gest. in Prag*. Stich, Höhe 260 mm, Breite 330 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 113. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 18: Kaiserstraße, ca. 1832. *Die Kaiserstrasse in Franzensbad*. Anonymus. Lithografie, Höhe 105 mm, Breite 170 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 120. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 19: Kaiserstraße, 1835. *Kaiserstrasse in Franzensbad 1835* (mit Bleistift dazugeschrieben). Anonymus. Stich, Höhe 140 mm, Breite 215 mm; es handelt sich um eine herausgeschnittene Buchillustration, auf Pappkarton geklebt. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 59. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 20: Vedute von Franzensbad von Süden über Schlada, ca. 1840. *Franzensbad von der Egerstrasse*. Anonymus. Lithografie, Höhe 105 mm, Breite 165 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 85. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 21: Franzensquelle von Südwesten, ca. 1840. *Die Franzensquelle in Kaiser-Franzensbad. Nach d. Nat. gez. v. V. Pröckl. Gedr. bei Gebr. Franieck in Elbogen. Lith. v. A. Hahn*. Lithografie, Höhe 190 mm, Breite 270 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 58. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 22: Blick von Osten zur Kolonnade zwischen der Franzensquelle und dem Gesellschaftshaus, ca. 1840. *Die Colonnade an der Franzensquelle*. Anonymus. Lithografie, Höhe 105 mm, Breite 170 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 80. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 23: Vedute mit dem Pavillon und der Kolonnade der Franzensquelle, ca. 1840. *Franzensbrunn. Nach der Natur gezeichnet von J. Poppel. Gestochen bey J. Poppel*, Nbg. Johann Poppel. Stich, Höhe 160 mm, Breite 255 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 57. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 24a–b: Kaiserstraße und Luisenquelle, ca. 1840. *Die Kaiserstrasse in Franzensbrunn. Die Luisenquelle in Franzensbrunn*. Anonymus. Lithografie, Höhe 190 mm, Breite 130 mm; es handelt sich wahrscheinlich um ein Blatt aus einem nicht erhaltenen Buch, das eine Vedutenkollektion enthielt. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 118. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 25: Luisenquelle, ca. 1840. *Franzensbrunn. Luisenquell. Lith. v. H. Williard. Druck. v. J. Braunsdorf, Dresden. Naturzeichnung u. Verlag v. E. Müller in Dresden*. Kolorierter Druck, Höhe 205 mm, Breite 285 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 509. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 26: Westliche Stirnseite des Hauses Drei Lilien, ursprünglich Loimann's Badehaus, ca. 1840. *Loimann's Badehaus*. Anonymus. Lithografie, Höhe 125 mm, Breite 195 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 64. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 27: Kolonnade der Salz- und Wiesenquelle (Neue Kolonnade), ca. 1845. *Franzensbrunn. Die neue Colonnade. Lith. v. Kunath. Druck v. J. Braunsdorf, Dresden. Naturzeichnung u. Verlag v. E. Müller in Dresden*. Anonymus. Farblithografie, Höhe 205 mm, Breite 290 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 76. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 28: Kolonnade der Salz- und Wiesenquelle von Osten, ca. 1850. Ohne Titel. Anonymus. Lithografie, Höhe 75 (85) mm, Breite 135 (175) mm; kleinformatige Grafik auf Pappkarton geklebt. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 78. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 29: Vedute von Franzensbad von Süden, ca. 1850. *Franzensbrunn. Lith. v. H. Willard. Druck v. J. Braunsdorf, Dresden. Naturzeichnung u. Verlag v. E. Müller in Dresden*. Lithografie, Höhe 200 mm, Breite 295 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 84. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 30: Pavillon der Franzensquelle und Kaiserstraße, ca. 1850. *Franzensquelle und Kaiserstrasse*. Anonymus. Lithografie, Höhe 100 mm, Breite 145 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 117. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 31: Grafik mit einer Vedute und anderen Motiven von Franzensbad, ca. 1850. *Franzensbad. Eigenenthum und Verlag der Gebr. Franieck in Carlsbad*. Anonymus. Lithografie, Höhe 380 mm, Breite 490 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 151. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 32: Grafik mit einer Vedute (Gesamtansicht) und anderen Motiven von Franzensbad, ca. 50er-Jahre des 19. Jahrhunderts. *Franzensbad und seine Umgebungen. Lith. v. Joh. Stark. Zu haben bei Anton Stark in Marienbad. Gedr. b. J. Höfelich in Wien*. Lithografie, Höhe 435 mm, Breite 575 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 317. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 33: Plan zum Pavillon bei der Eisenquelle (damals Stahlquelle), ca. 1860. *Plan zur Herstellung eines Quellenüberbaues auf dem Besitze des Herrn Med. Dr. Cartellieri in Franzensbad*. C. Wiedermann. Kolorierte Federzeichnung, Höhe 325 mm, Breite 495 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, G 270. Scan Ladislav Taušner.

Karte Nr. 2: Plan von Franzensbad, [1874]. *Plan von Franzensbad*. Lithografie (Lith. v. Kobrtshay u. Gschihay in Eger), Höhe 295 mm, Breite 460 mm, Maßstab 1 : 10 000; der Plan ist Bestandteil des Reiseführers ANONYMUS: Cur- & Badeort Franzensbad. Eger s. d. Městské muzeum Františkovy Lázně, RL 2649. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 34: Idealer Blick auf Franzensbad, ca. 1870. Ohne Titel. Federzeichnung, Höhe 205 mm, Breite 255 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 395. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 35: Gesellschaftshaus, ca. 1880. *Cursaal*. Fotografie auf Pappkarton geklebt, Höhe 240 mm, Breite 340 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 174. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 36: Karlstraße, ca. 1880. *Carlstrasse*. Fotografie auf Pappkarton geklebt, Höhe 230 mm, Breite 360 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 173. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 37: Comptoir (Brunnen-Versandhaus), ca. 1880. Ohne Titel. Fotografie auf Pappkarton geklebt, Höhe 280 mm, Breite 370 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 417. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 38: Goethe-Denkmal am Kammerbühl, ca. 1880. *Kammerbühl. Goethe Denkmal*. 1808. 1811. 1812. *Friedr. Haller & Söhne. Franzensbad*. Anonymus. Lithografie, Höhe 140 mm, Breite 90 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 961-7. Scan Ladislav Taušner.

Karte Nr. 3: Plan von Franzensbad, 1884. *Plan von Franzensbad. Verlag von E. A. Götz. Franzensbad & Eger*. Lithografie (Lith. Anstalt v. J. G. Bach, Leipzig), Höhe 230 mm, Breite 320 mm, Maßstab 1 : 10 000; der Plan ist Bestandteil des Reiseführers BÜBERL, A.: Führer für Curgäste und Besucher von Franzensbad. Eger 1884. Městské muzeum Františkovy Lázně, RL 1971. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 39: Vornehme Orte in Franzensbad, ca. 1890. *Franzensbad. Ferd. Wüst. Photographisches Atelier L. Grillich Franzensbad Sternfeld's Nachfolger in Wien, Währing, Hauptstrasse Nr. 17. Die Platte bleibt für Nachbestellungen aufbewahrt, Bernard Wachtl Wien*. Federzeichnung, Höhe 205 mm, Breite 275 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 116. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 40: Gasbad, ca. 1890. Fotografie auf Pappkarton geklebt, Höhe 325 mm, Breite 380 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 372. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 41: Luisenbad, ca. 1890. Ohne Titel. Fotografie auf Pappkarton geklebt, Höhe 275 mm, Breite 340 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 102. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 42: Salzquelle, ca. 1890. *Franzensbad. 7. Salzquelle*. Ansichtskarte. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 962-28. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 43: Kirchengasse, ca. 1890. Fotografie auf Pappkarton geklebt, Höhe 245 mm, Breite 380 mm. Městské muzeum Františkovy Lázně, SF 239-13. Scan Ladislav Taušner.

Abb. Nr. 44: Heutige Ruská-Straße (damals Kulmerstraße), ca. 1890. Ohne Titel; mit Farbstift dazugeschrieben *Kulmerstrasse*. Fotografie auf Pappkarton geklebt, Höhe 100 mm,

